

AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
Rapor • No: 22 • Mayıs 2023

Yunanistan'daki Türk Vakıflarının Hukuki Statüsü

Gözde KILIÇ YAŞIN

Rapor

Ankara • 2023

AVİM Rapor No: 22

YUNANİSTAN'DAKİ TÜRK VAKIFLARININ HUKUKİ STATÜSÜ

Gözde KILIÇ YAŞIN

Avrasya İncelemeleri Merkezi

Mayıs 2023

Ankara

AVİM Rapor No: 22

TERAZİ YAYINCILIK

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kırt. Ltd. Şti.
Abidin Daver Sok. No. 12/B Daire 4 06550 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • **Faks:** 0 (312) 438 50 26

E-mail: teraziyayincilik@gmail.com

Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)

E-ISBN: 978-605-73572-6-7

YAZAR

Gözde KILIÇ YAŞIN

TASARIM

Ruhi Alagöz

BASKI TARİHİ

Mayıs 2023

Bu monografide yer alan görüşler ve değerlendirmeler yazarına aittir.
Avrasya İncelemeleri Merkezi'nin (AVİM) görüşlerini yansıttığı şekilde
algılanmamalıdır.

© Avrasya İncelemeleri Merkezi - 2023

Her hakkı saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü izinsiz kopyalanamaz,
dağıtılamaz ya da çoğaltılamaz.

Bu ve diğer AVİM yayınlarına ulaşmak için: www.avim.org.tr adresini ziyaret ediniz.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	IV
Önsöz	V
Giriş	1
1. Yunanistan Türk Azınlığının Özel Statüsü	2
2. Yunanistan'daki Türk Vakıfları	10
2.1. Vakıfların Yunanistan Türklerinin Sosyal Yaşamına Etkisi	13
2.2. Yunanistan'daki Türk Vakıflarının Hukuki Statüsü	16
2.2.1. 2 Temmuz 1881 İstanbul Antlaşması	17
2.2.2. 1-4 Kasım 1913 Atina Antlaşması	17
2.2.3. 3 Temmuz 1920 tarihli ve 2345/1920 Sayılı Kanun	18
2.2.4. 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması	19
2.2.5. 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması	19
2.2.6. 1091/1980 Vakıflar Yasası	20
2.2.7. 3554/2007 Vakıflar Yasası	21
2.2.8. 3634/2008 Vakıflar Yasası	21
2.2.9.3647/2008 Vakıflar Yasası	21
3. Türk Vakıf Malları ile Kilise Toprakları Hukukunun Örtüşen Özellikleri	24
3.1. Fener Rum Patrikhanesinin Yunanistan Hukukuyla Mücadelesi	27
3.2. Fener Rum Patrikhanesi'nin Yunanistan'daki Kilise Toprakları Üzerindeki Yetkilerini Koruyabilmesi	29
SONUÇ: Denge Hukuku	30
Kaynakça	36
Yazar Hakkında	42

SUNUŞ

Türk Vakıflarının korunması, Türk azınlığın tarihi, kültürü ve mirası için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle Yunanistan'daki Türk Vakıflarının hukuki statüsünü araştıran ve Yunanistan Türk azınlığının uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını Türk Vakıflarının korunması çerçevesinde inceleyen bu çalışma bir rapor olarak sunulmaktadır.

Bu raporda, Yunanistan'daki Türk Vakıflarının hukuki statüsü, ilgili uluslararası antlaşma, anlaşma ve Yunan iç hukuk sistemindeki düzenlemeler çerçevesinde ve Türk azınlığın kimlik, eğitim ve dini özgürlükler alanlarındaki sorunları kapsamında incelenmiştir. Yunanistan'daki Türk azınlığın özel hukuki statüsüne, vakıfların statüsü ve mevcut durumuyla bağlantısı nedeniyle ayrı bir yer ayrılmıştır. Çünkü bütünlüklü bir sistem söz konusudur.

Türk Vakıf Mallarının korunması ve yönetimi konusunda yaşanan sorunlar, Yunanistan'ın demokrasi mücadelesinde yaşadığı sorunlarla birlikte ele alınmış, uluslararası hukukun iç hukuka yansıtılması süreci incelenmiştir. Yunanistan'daki hukuki düzenlemeler ve uygulamalar nedeniyle vakıf mallarının korunması konusunda sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Vakıf yönetimlerinin Türklerin elinde kalmasının, Türk azınlığın diğer özlük ve azınlık haklarına etkisi üzerinde durulmuştur.

Bu raporda, Türk Vakıfları ile Kiliselerin mülklerine ilişkin hukuki rejim ve uygulaması karşılaştırılarak incelenmiş ve böylece konuya yeni bir bakış açısıyla bakılmıştır. Kilise mülkleri ve Türk Vakıflarının mülkleri konusunda yasalar karşısında eşitlik ilkesinin uygulanmadığı tespiti yapılmıştır. Türk Vakıflarının korunması konusunda, anlaşma ve antlaşmaların iç hukuka yansıtılmasında özellikle Yunanistan'ın Cunta yönetimi döneminde kendini gösteren hukuki zeminden kopuşa işaret edilerek hukukun yeniden tesisi için politik ve hukuki öneriler getirilmiştir.

AVİM'in insan haklarının korunması alanındaki çalışmaları doğrultusunda hazırlanan bu rapor değerlendirmeleriniz için sunulmuştur.

Alev KILIÇ
E. Büyükelçi
AVİM Başkanı

ÖNSÖZ

Vakıf, bir mülkün başkalarının müdahalelerinden korunmasını sağlamak üzere belirli ve sürekli bir amaca özgülenerek hasredilmesidir. Vakıflar toplum yararına olma statüsünü korumak üzere Allah'a adanmış, satılamaz, devredilemez, sahiplenilemez ve miras olarak taksim edilemez niteliktedir. Bu çerçevede Kiliselerin mülkleri de benzer bir statüye sahiptir.

Yunanistan'daki Türk Vakıfları, Yunanistan'daki Türk nüfusun kimliğini koruyarak varlığını bugüne taşıyan ve uluslararası hukukun koruması altındaki kurumlardır. Vakıflar kimliğin toplumsal varlığının göstergesi olmasının yanı sıra, geleceğini de garanti altına alır. Vakıflardan elde edilen gelir, Türk azınlık okullarının, ibadet yerlerinin hizmetlerini sürdürebilmesini, kültürel varlıklarının korunmasını sağlar. Türk kimliğinin korunması, azınlığı bir arada tutma hizmeti gibi sosyal dayanışmadaki yeri doldurulamayan rolünün yanı sıra Türklerin kamusal ekonomik kaynaklarıdır.

Yunanistan'daki Türk Vakıfları, Türkiye Cumhuriyeti devleti tüzel kişiliğine aittir ve ilgili anlaşma ve antlaşmalarla Yunanistan'daki Türklerin ihtiyaçlarına kullanılmak üzere idareleri Yunanistan vatandaşı Müslüman Türklere bırakılmıştır.

Buldukları ülkede yaşama hakkı ile Yunanistan'da bırakılan Türkler, yaşamlarını, kimliklerini, eğitimlerini, ibadet özgürlüklerini, geleceklerini, ekonomilerini garanti altına alan bir hukuk sistemiyle donatılmıştır. Uygulanacak hukuk, Osmanlı döneminde belirlenmiş hukuk sistemi ve İslam hukukundaki düzenlenişi ile şekillenmiştir. Uluslararası antlaşmalar ve ikili antlaşmalar da Yunanistan'ın bu hukuku hangi usulle uygulayacağını belirlemiştir. Bu çerçevede Yunanistan'daki Vakıfların tamamının idaresi, 1913 Atina Anlaşmasının 12. maddesine göre Cemaat-ı İslamiye'ye bırakılmıştır; 1920 Sevr Antlaşmasının 8. madde ve 1923 Lozan Antlaşmasının 40. madde hükümleri de azınlığa masrafları kendilerine ait olmak üzere hayır kurumları, dini ve sosyal kurumlar, okul ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme hususunda diğer Yunan vatandaşlarıyla eşit haklar tanımaktadır.

Uygulamada da Müslüman Türk cemaat, illerde "Cemaat Reisini" ve "Cemaat Yönetim Kurulu" üyelerini kendisi ve özgür iradesiyle seçmekte, bu anlamda idari özerklik uygulanabilmekteydi. 1967'de başlayan Cunta dönemiyle birlikte vakıflara ilişkin hukuk ana temellerinden koparılmıştır. Seçimle gelenlerin yetkileri kaldırılmış ve atama yöntemine geçilmiştir. Yunanistan, demokrasiye döndüğünde ise Türk azınlığın hakları Cunta dönemindeki haliyle kalmıştır. Vakıflarını yönetememek ve vakıf mallarının eritilmesini engelleyememek, Türk azınlığın kendi dilinde eğitim, din ve ibadet özgürlüğü başta olmak üzere Vakıflarla bağlantılı tüm alanlardaki haklarını tehlikeye atmıştır.

Batı Trakya, Rodos, İstanköy ve Yunanistan'ın diğer bölgelerinde kurulmuş Türk azınlık Vakıflarının korunması, Müftülük ve Başmüftülük seçimlerinin yapılması, makamların yetkilerinin resmen tanınması ile de bağlantılıdır. Zira vakıf yönetimlerinin seçilebilmesi de bu Müftülük makamları için seçim yapılıp yapılamaması ile ilintilidir. Tüzel kişilik olduğu 1920 Sevr Antlaşması'nda vurgulanan İslam Cemaati'nin işleyişini tanzim ve denetleme yetkisi Başmüftü'ye

bırakılmıştır. Başmüftü seçiminin yapılamaması, azınlık haklarıyla ilgili her türlü koruma hükmünün çiğnenebilmesine kapı aralamıştır. Gerçekten de biri diğerinin varlık nedeni ve aynı zamanda statüsünün devamının garantisini sağlayan kurumlardır.

“Türk Vakıfları” ve “Kilise Toprakları” aynı kamusal amaca hizmet etmeleri nedeniyle evrensel olarak birbiriyle örtüşen hukuki statüye sahiptir. Yunan devletinin bu iki kurum karşısındaki pozisyonu bu çalışmada belirlenmeye çalışılmış; Yunan hükümetleri, kabineleri ve mahkemelerinin Kilise karşısında geri adım atmasına sebep olan sistem ve dengeler incelenmiştir. Yunanistan’ın hükümetleri, mahkemeleri, karar alıcı ve uygulayıcılarıyla Türk Azınlık Vakıfları ile Kilise malları ve ilgili kurumlarına eşit muamele yapmadığı; adil bir yaklaşım geliştirmediği görülmüştür. Nitekim Kilise ve kilisenin kurumları vergiden muafken, Türk Vakıflarının gayrimenkulleri olan ticari kuruluşlarla aynı oranda vergiye tabi tutulması eşitliğe aykırıdır. Türk Vakıflarına getirilen vergiler, vergi oranları; Vakıfların yönetiminde vakıf sahiplerine söz hakkı tanınmaması, seçimlerin gerçekleştirilmesinin önlenmesi, yönetim ve denetimin Yunan devleti eliyle yapılması; Vakıf mallarının kamulaştırma, satılma gibi yöntemlerle Vakıfların elinden çıkarılması gibi uygulamalar Kilise’ye ait toprak ve mallar için söz konusu olmamaktadır.

Bu çalışmada bir Türk kurumu olmasına rağmen Fener Rum Patrikhanesinin Yunanistan’daki mülklerine sahip çıkabilmesine rağmen Yunanistan’da bunun muadili olan Başmüftülük makamının oluşturulamaması bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Patrikhane 1928 tarihli ve devletler hukuku alanına girmeyen bir anlaşmaya dayanarak mülkünü, yetkisini koruyup Yunan mahkemeleri aracılığıyla hükümetlerin geri adım atmasını sağlayabiliyorken Yunanistan’daki Türklerin devletler hukuku alanındaki güvencesine rağmen makamlarını, mülklerini, haklarını ve dahi kimliklerini koruyamamasına dikkat çekilmiştir.

Bu çalışma birkaç yönüyle bu alandaki çalışmalardan farklıdır ve özellikle karşılaştırmalı araştırma yöntemiyle sunulan farklılıkların bu konudaki literatüre katkı sunacağı kanaatindeyiz. Kilise varlıkları, yönetimindeki özerklik ve Vakıfların varlıkları ve yönetim özerkliğine ilişkin devlet uygulaması karşılaştırılmıştır. Somut verilerle yasalar önünde eşitlik ilkesinin çiğnendiği tespiti yapılmıştır. Diğer taraftan Türk azınlığın uluslararası anlaşmalarla garanti altına alınmış tüm haklarının birbiriyle bağlantılı bir koruma hukuku oluşturduğu tespiti yapılmıştır. Dolayısıyla Türk Vakıflarının idaresinin seçimle gelecek Türk azınlık mensuplarına bırakılmasının Vakıfların korunmasına etkisi ile Başmüftülük makamının oluşturulamamasının Vakıf idaresindeki özerkliğin korunamamasına etkisi, bir bütünlük arz etmektedir. Çalışmada ayrıca Yunanistan’da yok olmaya sürüklenen Türk Vakıfları ve elbette bununla bağlantılı olarak tehdit altında yaşayan Türk kimliği ve varlığını koruyabilecek politika önerileri ve AİHM’e uzanabilecek hak arama sürecine ilişkin öneriler de getirilmiştir.

Gözde KILIÇ YAŞIN
AVİM
Misafir Araştırmacı

YUNANİSTAN'DAKİ TÜRK VAKIFLARININ HUKUKİ STATÜSÜ

Gözde KILIÇ YAŞIN

GİRİŞ

Yunanistan'daki Türk Vakıfları, bu topraklardaki Türk kimliğinin ve varlığının geçmişi ve geleceğidir. Türk vakıfları, burada kurulmuş bir medeniyetin bugüne aktarılan mirası, Türk varlığının tapu belgesi ve aynı zamanda Türk kimliğinin geleceğe taşınmasının da garantisidir. Yunanistan'ın Türk nüfusu bakımından her bir bireyin dil, din, etnik köken gibi çoğunluktan farklı özelliklerini koruyabilmesi, varlığını sürdürebilmesi, geçmiş ve gelecek arasında da "an"daki asimilasyona direnebilmesi Türk Vakıflarının varlığını sürdürebilmesiyle yakından ilgilidir. Zira Vakıflardan elde edilen gelir, Türk azınlık okullarının ve ibadet yerlerinin hizmetlerini sürdürebilmesini sağlar. Bu yönüyle Türk azınlığın kamusal ekonomik kaynaklarıdır.

Bugünün Yunanistan'ında Türk Vakıflarının varlığını sürdürmek imkânsızlaşmış durumdadır. Vakıfların yönetimi Türklerin elinden alınmış; Türk azınlığın yönetiminde, idaresinde söz sahibi olamadığı vakıf malları da bağışlarla, satışlarla, kamulaştırmayla elden çıkarılmış; kalanları da vergiye tabi tutulmuştur. Vakıflarını yönetememek ve vakıf mallarının eritilmesini engelleyememek, Türk azınlığın kendi dilinde eğitim, din ve ibadet özgürlüğü başta olmak üzere Vakıflarla bağlantılı tüm alanlardaki haklarını tehlikeye atmıştır. Hâlbuki buldukları ülkede yaşama hakkı çerçevesinde Yunanistan'da bırakılan Türkler, yaşamlarını, kimliklerini, eğitimlerini, ibadet özgürlüklerini, geleceklerini, ekonomilerini garanti altına alan bir hukuk sistemiyle birlikte bırakılmıştı.

Bu çalışmada Yunanistan'daki Türk Vakıflarının hukuki statüsü, ilgili uluslararası antlaşma, anlaşma ve Yunan iç hukuk sistemindeki düzenlemeler çerçevesinde ve Türk azınlığın kimlik, eğitim ve dini özgürlükler alanlarındaki sorunları kapsamında incelenmiştir. Yunanistan'daki Türk azınlığın özel hukuki statüsüne, vakıfların statüsü ve mevcut durumuyla bağlantısı ve

özellikle esasında bütünlüklü bir sistem söz konusu olduğu için ayrı bir yer ayrılmıştır.

“Türk Vakıfları” ve “Kilise Toprakları” aynı kamusal amaca hizmet etmeleri nedeniyle evrensel olarak birbiriyle örtüşen hukuki statüye sahiptir. Bu bağlamda Yunan devletinin bu iki kurum karşısındaki pozisyonu da belirlenmeye çalışılmış; Yunan hükümetleri, kabineleri ve mahkemelerinin Kilise karşısında geri adım atmasına sebep olan sistem ve dengelere ağırlık verilmiştir. Yunanistan’da yok olmaya sürüklenen Türk Vakıfları ve elbette bununla bağlantılı olarak tehdit altında yaşayan Türk kimliği ve varlığını koruyabilecek politika önerileri de getirilmiştir.

1. YUNANİSTAN TÜRK AZINLIĞININ ÖZEL STATÜSÜ

Batı Trakya Türk azınlığının hakları 1923 Lozan Antlaşması ile belirlenmiştir ve 1913 Atina ve 1920 Sevr Antlaşması¹ hükümleri de geçerlidir.² Yunanistan, Lozan Antlaşması ve bağlantılı Türkiye-Yunanistan Mübadele Anlaşmasını gerekçe göstererek azınlığın Batı Trakya Müslümanlarından ibaret olduğunu savunmaktadır. Ancak gerçekte uluslararası hukuk farklı dil, din ve etnik kökenden olanların “ulusal azınlık” sayılmasına açık bir kapı bırakır.³ Yunanistan-Türkiye ilişkilerinde Türk azınlığın, “Batı Trakya Türkleri” bağlamında ele alınması da Batı Trakya

1 Sevr Antlaşması, 1920’de İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Yunanistan arasında imzalanmıştır. Yunan Sevri olarak da anılmaktadır. Osmanlı’nın imzaladığı Sevr ile bağlantısı bulunmamaktadır. “Batı Trakya, 1913 yılından I. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar Bulgaristan’ın egemenliği altında kalmıştır. I. Dünya Savaşı sonunda San Remo Anlaşması’nın imzalanmasından sonra Yunanistan, müttefiklerinin de yardımıyla Batı Trakya’yı işgal etmiştir. Misak-ı Milli, Batı Trakya’nın hukuki statüsünün belirlenmesi için plebisit (halk oylaması) yapılmasını öngörmüştür. Ancak, Paris Barış Konferansı’nda Batı Trakya’nın Yunanistan’a bırakılması görüşülmüştür. İlk önce, Kasım 1919’da Neuilly Anlaşması ile Bulgaristan’dan alınarak Fransız himayesine bırakılan Batı Trakya, Mayıs 1920’de Yunanistan’a verilmiştir. Ve nihayet 10 Ağustos 1920’de imzalanan Sevr Antlaşması ile tamamen Yunanistan’a bırakılmıştır.” <https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-hukuki-statu/yunan-sevri-10-agustos-1920.html>

2 Yunanistan 1975 Anayasası m. 28/1 ile Müslüman azınlıkla ilgili önceki antlaşmaları iç hukukunun parçası ve yasal düzenlemelerden üstün sayar.

3 Yunanistan’daki Türklerin durumunu belirleyen insan ve azınlık haklarıyla ilgili genel uluslararası sözleşmeler, BM sisteminde: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (1948), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiyesi Sözleşmesi (bilhassa m. 1) (1965), İkiz Sözleşmeler (Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (KİSHUS, bilhassa m. 12, 27) ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (bilhassa m. 2/2) (1966), Çocuk Hakları Sözleşmesi (bilhassa m. 30) (1989), Ulusal veya Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge (1992), Her Türlü Dini Hoşgörüsüzlüğün Ortadan Kaldırılmasına İlişkin İnsan Hakları Komisyonu’nun 2003/54 sayılı Kararı vb. Avrupa Konseyi: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950), Avrupa Sosyal Şartı (1961, tadil 1996), Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 1704/2010 sayılı Kararı, Irkçılığa ve Ayrımcılığa Karşı Avrupa Komisyonu’nun (ECRI) 7 Nolu Genel Politika Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi’nin Diğer Hukuki Araçları (AİHS 12. Protokol (Yunanistan henüz onaylamadı) (m. 1), Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi (1995), Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı. Avrupa Birliği Antlaşmaları ve İkincil Hukuk. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı: Paris Şartı (1990), Kopenhag İnsani Boyut

dışında yaşayan Türk nüfusun haklarının gözetilmesinde bir eksiklik doğurmuştur. Bundaki temel etken de “mütekabiliyet ilkesi” çerçevesinde bir düzenlemeye giden Lozan Barış Antlaşması ve Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Anlaşmasına odaklanmasıdır. Hâlbuki 1913 Atina Anlaşması ve 1920 Yunan Sevr Anlaşması da Türkiye'ye takip, Yunanistan'a uygulama yükümlülüğü veren ve Yunanistan'ın tamamındaki Türklerin haklarını koruyan antlaşmalardır. Üstelik Lozan Barış Antlaşması bu iki anlaşma ile bağlantılandırılmıştır. Muhtemeldir ki Yunanistan azınlık olarak kabul ettiği “Batı Trakya Müslümanları”nın antlaşmalarda belirtilen haklarını uygulamada kısıtladığı ve Batı Trakya Türkleri için dahi ilerleme kaydedilemediği için Yunanistan hükümlerine sonradan bırakılan Onikiada Türklerinin haklarını savunmak için uygun baskı ortamı bulunamamıştır.

Burada iki ana unsuru belirlemek gerekir: Birincisi Yunanistan, azınlıklar konusunda sadece Lozan hükümleriyle bağlı değil; ikincisi Yunanistan'ın azınlıkları sadece Batı Trakya'daki Türklerden ve hatta sadece Türklerden ibaret değil. Yunanistan'ın azınlıkları ve uygulanan ile uygulanması gereken hukuk meselesi mecburen ayrı bir çalışma gerektiriyor. Ana başlıklarla gidersek Yunanistan, 1913 Atina Anlaşması ve 1920 Sevr Anlaşması hükümleriyle de bağlıdır.⁴

14 Kasım 1913'te Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanan Atina Anlaşması,⁵ mülkiyet hakkını titizlikle ele alması, cemaat yönetimlerinin muhtariyeti, müftülerin seçimi, vakıfların yönetimi ve hatta İstanbul'la ilişkilerin sürdürülmesini düzenlemesi bakımından dikkat çekicidir. Anlaşmanın 11. maddesine göre “Yunanistan'a bırakılan topraklarda kalanların yaşam, mal, din ve gelenekleri güvence altına alınacak ve bu insanlar Yunan kökenli vatandaşlarla aynı haklara sahip olacaktır. Ayrıca, dinlerinin gereklerini de açık bir şekilde yerine getirebileceklerdir. Halife sıfatıyla Padişahın ismi de hutbelerde okunmaya devam edecektir. Müslüman

---

Belgesi (1990), Ulusal Azınlık Uzmanları Cenevre Toplantısı (1991) ve Viyana Sonuç Belgesi (1999) (Geniş bilgi için bkz. Papademetriou, 2012: 49-66). Yunanistan, Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni 22.9.1997'de imzalamasına rağmen hâlâ onaylamamıştır (Bkz. Conventions). Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı'nı (1992) da henüz imzalamamıştır (Bkz. Conventions), Halis Ayhan, Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 42. Sayı Ekim 2014, (s.173-184)

4 Yunanistan'daki Türklerin durumunu belirleyen Türkiye-Yunanistan arasındaki ikili anlaşma ve uluslararası antlaşmalar: Londra Protokolü (1830), İstanbul Sözleşmesi (bilhassa m. 8) (1881), Atina Anlaşması ve 3 Nolu Protokol (bilhassa m. 11/4) (1913), Sevr Antlaşması (Yunan Sevr'i, 1920), Lozan Barış Antlaşması (m. 37-45) (1923), Mübadele Sözleşmesi ve Protokol (30.1.1923), Kültür antlaşmaları (1951, 1968)

5 Bu anlaşmanın 2. maddesine göre 1830 Londra Protokolü ile 1881 tarihli İstanbul Sözleşmesi'nin hükümleri yürürlükte kalmaya devam edecektir. 1913 Atina Anlaşması ve 3 Numaralı Protokol, Kaynak: <https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-hukuki-statü/1913-atina-anlasmasi-ve-3-numarali-protokol.html>

toplumların yönetimi konusunda ise anlaşmanın yine 11. maddesinde şu hükümler yer almaktadır:

- * Hâlihazırda mevcut olan veya sonradan oluşacak olan Müslüman toplumların muhtariyetine ve hiyerarşik yapısına dokunulmayacaktır.
- * Sahip oldukları gayrimenkul ve fonlara el konulmayacaktır.
- * Müslümanların dinî liderleri ile aralarındaki ilişkilere müdahale edilmeyecek; bu dinî liderler, İstanbul'daki Şeyhülislamlık makamına bağlı olmaya devam edeceklerdir.
- * Müftüler, Müslüman halk tarafından seçilecektir. Başmüftü, Yunanistan'daki bütün müftülerin seçecekleri üç aday arasından Yunan Kralı tarafından atanacaktır. Bu atamayla birlikte Osmanlı padişahı, kendisine bir belge göndererek görevlerini yerine getirmesini sağlayacaktır.

Atina Anlaşması'nda düzenlenen Başmüftü seçimi usulü ile İstanbul'daki Patrik seçiminin usulünün örtüştüğü görülmektedir. Seçim usulündeki örtüşme her ikisinin de Osmanlı Devleti'nin kurumu olmasıyla ilgilidir ve Yunanistan'a bırakılan topraklarda bu usulün uygulanmasının devamı kayıt altına alınmıştır. Burada paralel yükümlülük ya da mütekabiliyet üzerinden gidilmesi düşünülebilir ancak Osmanlı Devleti'nin keza bugün Türkiye'nin de Patrik seçiminin usulü hakkında uluslararası bir antlaşma ya da anlaşma ile bağitlandırılmadığını da kayıt altına almak gerekir. Osmanlı Devleti kendi iç hukuku ile patrik seçiminin usulünü belirlemiştir; Türkiye Cumhuriyeti ise eski usule bağlı kalmıştır. Yunanistan ise Atina Anlaşması ile Başmüftü seçim usulüne uyma yükümlülüğündedir, sonraki antlaşmalar ve bunları kendi iç hukukuna taşıyan kanunları da bu yükümlülüğün çifte hukuki dayanaklarını oluşturur.

Atina Anlaşması'nda bahsi geçen İstanbul'daki Şeyhülislamlık makamına bağlılık ifadesinde geçen makam, günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığıdır ve anlaşmanın Yunanistan'daki müftülük makamları ile Türkiye'deki ilgili kurumlar arasında bağlantı gerekliliğini düzenlediği açıktır.

1913 Atina Anlaşması'nın 12. maddesi ise, her türlü vakfın güvence altına alındığını, bırakılan topraklarda bunların cemaat tarafından yönetileceğini, gelirleri Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan kurumlara bırakılmış olsa bile bu vakıfların Evkaf Vekâleti tarafından satılana dek Müslüman cemaatlerince yönetilmeye devam olunacağı hükmünü getirmektedir. Vakıf rejimi ancak kamu ihtiyacı hâsıl olursa uygun ve peşin tazminat verilerek

değiştirilebilecektir. Eğer çeşitli din ve hayır kuruluşları yeterli gelirden yoksun kalacak olurlarsa, devlet yardım edecektir. Atina Anlaşması, anlaşma hükümlerinin yorumu ve uygulanmasında ortaya çıkacak tüm uyuşmazlıklar için Lahey Hakem Mahkemesini (bugün Uluslararası Adalet Divanı) yetkili kılmıştır.

1913 Atina Anlaşması'na üç protokol eklenmiştir. Anlaşmanın 2. maddesiyle “bütün Yunanistan topraklarında” geçerli kılınan 3 Numaralı Protokol, Müslüman cemaatlerin tüzel kişiliğinin tanınması açısından büyük önem taşımaktadır. Buna göre; Başmüftü ve müftüler Yunan memurlarının sorumluluk ve yetkilerine, aynı zamanda Başmüftü de müftüleri mali ve dini açıdan denetleme yetkisine sahip olmaktadır. Ayrıca Müslümanlara ait özel okullar ve bunların gelirleri de Yunan yönetimi tarafından tanınmaktadır. Bu okullarda eğitimin, resmi programa uymak ve Yunanca öğretimi zorunlu olmak şartıyla Türkçe yapılması öngörülmektedir.”⁶

“Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Antlaşma” adını taşıyan ve bir yanda Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, diğer yanda Yunanistan Krallığı tarafından imzalanan 1920 Yunan Sevri ise azınlıklara verilen hakların 9. maddesindeki “1 Ocak 1913'ten sonra katılan topraklar içindir”⁷ hükmü ve Başlangıç'taki “sonradan eklenebilecek topraklarda da geçerli olacağı” hükmü nedeniyle önemlidir. Anlaşmanın Başlangıç bölümünde Yunan Krallığı'nın 1913 başından beri, topraklarını büyük ölçüde genişlettiği tespiti yapılarak ülkede yaşayanlara hiçbir ayırım gözetmeden hak eşitliği sağlanmasını ve bu hakların sonradan eklenebilecek topraklarda da geçerli olacağı öngörülmüştür. Antlaşmanın 1. Maddesi de azınlık hakları ile ilgili olan 1. bölümün 2.-8. maddeler arasının temel yasa sayılacağını ve bunlarla çatışacak hiçbir millî yasanın çıkarılamayacağını söylemektedir. Yunan Sevr Antlaşması, Batı Trakya kadar 1947 Paris Antlaşması ile Yunanistan'a katılan Onikiada için de bağlayıcı olması nedeniyle önemlidir. Çünkü bu antlaşmadan sonra ülkeye katılacak tüm topraklar için geçerli olacağı hüküm altına alınmıştır. Üstelik Sevr Antlaşması'yla Yunanistan, Milletler Cemiyeti'ne karşı yükümlülük altına sokulmuştur ve 16. maddesindeki düzenlemeyle de bir denetim ve anlaşmaya uymaya zorlama mekanizması getirilmiştir. Buna göre anlaşma hükümleri hakkında Yunanistan ile Antlaşmaya taraf ve Milletler Cemiyeti Konseyi (bugün Birleşmiş Milletler) üyesi olan herhangi bir ülke anlaşmanın

6 1913 Atina Anlaşması ve 3 Numaralı Protokol, <https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-hukuki-statu/1913-atina-anlasmasi-ve-3-numarali-protokol.html>;
<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=52&arsiv=1&typ=1>

7 Yunan Sevr'i – 10 Ağustos 1920, <https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-hukuki-statu/yunan-sevri-10-agustos-1920.html>;
<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=54&arsiv=1&typ=1>

hükümlerinin uygulanması konusunda Yunanistan'ı zorunlu olarak Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na (bugün Uluslararası Adalet Divanı) götürebilecektir. Türkiye anlaşmaya taraf olmadığı için tek başına bu yetkiye sahip değil ancak taraf devletlerden herhangi birisinin ikna edilmesi şartıyla bu yol açıktır.

1920 tarihli Yunan Sevr Antlaşması'nın 8. maddesi “Soy, din, dil azınlıklarına harcamaları kendilerine ait dini, içtimai müesseseler ve okullar kurma ve okullar kurma, işletme ve denetleme hakkını vermekte, burada kendi dillerini kullanma imkânı sağlamaktadır.” Bu maddenin din unsuru yanında etnik köken ve dil azınlıklarında da içermesini önemsiyoruz. Çünkü ülkedeki tüm azınlıklar için ve ileride Yunanistan'a katılabilecek topraklarda da geçerli olmak üzere müttekabiliyet aramaksızın Yunanistan, tek taraflı olarak tüm sayılan hakları tanımakla yükümlendirilmiştir. 10. madde ise “Müslümanları kişisel durum ve aile hukuku ile ilgili sorunlarının İslam adetleri çerçevesinde çözülmesi için gereken önlemlerin alınacağı belirtilmekte ve cami, mezarlık ve diğer İslamî kuruluşlar güvenceye kavuşturulmaktadır. Vakıflar ve diğer İslamî ve insanî kuruluşları tanınmakta, yeni dinî ve insanî kuruluşların meydana getirilmesi durumunda Yunanistan'ın bu tür özel kuruluşlara sağlanan kolaylıkları esirgemeyeceği hüküm altına alınmaktadır.” Yunanistan'daki azınlıkların korunmasına ilişkin Sevr Antlaşması, 29 Eylül 1923'te Yunan Meclisince onaylanmış ve 311/30.10.1923 sayı ve tarihli Yunan Hükümet (Resmi) Gazetesinde yayımlanmıştır.

Bu noktada biraz daha yakın tarihe gelerek “Başmüftü” meselesine açıklık getirmek gerekir. Batı Trakya Türkleri, Rodos'ta ve Dedeağaç'ta müftü seçimleri yapılamadığı için sadece Gümülcine ve İskeçe'de seçilmiş müftülere sahiptir ve Başmüftülük seçimleri yapılamamaktadır. Yunanistan ise seçilmiş müftülerin yetkisini tanımamakta kendisi ayrıca müftü ataması yapmaktadır. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 7 Aralık 2017 tarihli Atina ziyaretindeki “Başmüftü” vurgusunun esasen şimdiki seçilmiş müftülerin tanınması ve bir sonraki aşamaya geçilmesi talebi olarak algılanması gerekir.⁸ Kanaatimizce en azından Yunanistan bunu böyle anladığı için üst düzeyde huzursuz olmuştur.

Bu konunun bam teli ise Batı Trakya dışında yaşayan Türklerin -ve haydi Yunanistan söylemini kabul edelim Müslümanların- statüsü meselesidir. Çünkü Yunanistan, Lozan'a sarılıp bahsedilen diğer iki anlaşmayı geçersiz kabul etmekle azınlık statüsünü de Batı Trakya bölgesi ile sınırlamış

8 bkz. Gözde Kılıç Yaşın, The Lausanne Debate: A Turning Point In Turkish-Greek Relations, Diplomatic Observer, January 2019; (aynı makalenin Türkçesi için bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Dönüm Noktası: Lozan Tartışması, Ocak 2018, <http://soyledik.com/tr/makale/6844/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-donum-noktasi-lozan-tartismasi---gozde-kilic-yasin.html>)

olmaktadır. Yunanistan'ın sonradan edindiği Rodos ve İstanköy'deki Türkleri nasıl bir statüye koymak gerekir? Hâlbuki Atina Anlaşması'nın 3 nolu protokolü, azınlıklara ilişkin yükümlülüğünü Yunanistan'ın tüm toprakları için geçerli kılmaktadır. Yunan Sevri ise 1913 sonrası Yunanistan'a katılan ve katılabilecek tüm topraklar için bu yükümlülüğü yaymaktadır. Yani hükümler tüm azınlıklara tüm Yunanistan genelinde uygulanacaktır. Lozan Konferansı'nın 29 Aralık 1922 tarihli oturumunda⁹ Yunanistan delegesinin Atina Anlaşması'nın yürürlükten kaldırılması çağrısına aldığı "Yapılması söz konusu anlaşma (Lozan) Yunanistan'ın daha önceki hukuki yükümlülüklerin hiçbirini değiştiremez ve Konferans'ın bu çeşit yükümlülükleri kaldırma ya da doğrulama yetkisi de yoktur" cevabı¹⁰ Lozan'ın ruhunun anlaşılması bakımından önemlidir. Öte yandan Lozan'ın Son Senet'inde 16. numara ile kayıtlı olan Protokol, açıkça "Lozan Konferansı'nda yapılan Barış Antlaşmasıyla öteki Senetlerin yürürlüğe konulmasının, Yunanistan'daki azınlıkların korunması konusunda Başlıca Müttefik Devletlerle Yunanistan arasında, 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr'de yapılmış Anlaşmanın yürürlüğe konulmasını gerekli kıldığı" kanısına varıldığını ifade etmektedir. Yani Protokol'e göre, Sevr'de yapılmış anlaşmanın onay belgesi, Lozan'ınkilerle birlikte sunulacaktır. Nitekim Yunanistan o güne dek onaylamamış olduğu Sevr Antlaşması'nı 29 Eylül ve 30 Elim 1923 tarihli tasdik belgeleriyle onaylamıştır.

Öncelikle Yunanistan'ın mahkeme kararlarında bile atıf yaptığı Atina ve Sevr Anlaşmaları'yla 1981'den itibaren kendini yükümlü görmemesinin makul bir açıklaması bulunmamaktadır. Ancak Lozan'a sarılmasının ardında da aynı zihniyet bulunmaktadır. Batı Trakya Türklerini dahi Müslüman Helenler olarak tarif eden bir yaklaşımın ülkesinde "azınlık" vasfına haiz olanları ve bunların haklarını olduğundan az göstermek istediği anlaşılmaktadır. Yunanistan'ın Rodos'ta ve İstanköy'de yaşayan Türklere karşı da aynı yükümlülükleri taşıdığı açıktır. "Aynı" derken, Yunanistan'ın uygulamaktan imtina ettiği ama uluslararası anlaşmalarla tespit edilmiş hakları kastediyoruz.

Onikiada¹¹ Türkleri, 1912'den 1947 yılına kadar İtalya hâkimiyetinde yaşamış, Onikiada'nın 1947 yılında Yunanlılara devredilmesiyle de Yunanistan'ın azınlığı durumuna düşmüşlerdir.¹² Lozan Antlaşması'nın

9 Seha L Meray, Lozan Barış Konferansı, Ankara Üniversitesi basımevi, 1970, Takım:1, Cilt:1, Kitap:2, 4 sayılı tutanak, s.171-172.

10 Seha L Meray, Lozan Barış Konferansı, Takım:1, Cilt:1, Kitap:2, 11 sayılı tutanak, s.220.

11 Literatürde Güney Sporad Adaları veya Menteşe Adaları olarak da geçer. Onikiada içerisinde 14'ü büyük 20 kadar ada bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin adaların yönetiminde "12 üyelik yerel meclis" sistemini kullanması nedeniyle Onikiadalar isminin ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Rodos'ta 3.500, İstanköy'de ise 1.500 kadar Müslüman Türk yaşamaktadır. Konstantinos Tsitselikis, Old and New Islam In Greece, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2011, s. 104. Bugün Onikiadalar'daki Türk nüfusun 6 bin kadar olduğunu söyleyen kaynaklar da vardır. Yüzyılın başlarında ise Onikiadalar'daki Türk nüfusun 20.000 civarında olduğu bilinmektedir.

imzalandığı sırada İtalya hâkimiyetinde bulunan Onikiada Türkleri, Batı Trakya Türk azınlığından farklı olarak Yunanistan’ca Lozan Antlaşması’nın sağladığı hukukun dışında bırakılmıştır. Burada 1913 Atina Anlaşması ve 1920 Yunan Sevr Antlaşmasının özellikle Yunanistan’a sonradan bırakılabilecek topraklarda da aynı hakların azınlıklar için geçerli olacağına ilişkin hükümlerinin çalıştırılması gerekir. Kaldı ki Lozan Antlaşması’nın 45. maddesindeki “...Yunanistan’ca da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır.” ifadesinin belirli bir bölge ile sınırlandırma yapmaması nedeniyle geniş yorumlanması mümkündür. Esasen azınlık hakları konusunda bölge sınırlaması yapmak hukuk mantığıyla da çelişmektedir. Sadece Rodos ve İstanköy gibi Türklerin daha yoğun ve birlikte yaşadıkları değil Yunanistan’ın diğer bölgelerinde yaşayan Türklerin de bahsettiğimiz tüm hukuk sisteminin koruması altında olduğu açıktır.

Türkler denilince Mübadele döneminde Yunanistan’a gönderilen Türk Ortodoksları ve zaten orada yerleşik olan Gagavuzları da anmak gerekir. Tüm anlaşmalar birlikte ele alındığında “soy ve dil azınlıkları” ifadesi nedeniyle Osmanlı’nın halefi olarak Türkiye’nin –keza böyle hukuki devamlılık bağı kurulması bile gerekmez- Türk soylu bu kesimin haklarının takipçisi olması gerektiği açıktır. Sonuçta Ortodoksluk dininin en önemli özelliği milli kökene yaptığı atıftır ve özgürlüğün varlığı da Ortodoksların kendi dillerinde ibadet yapıp yapamamasında kendisini gösterir.

Aynı şekilde Osmanlı’nın geride bıraktığı vatandaşları olan Arnavutlar meselesi de dikkate şayandır. Türkiye’nin 2017 yılı Dış Politika Kitapçığında¹³ Türk olmamalarına rağmen ilk kez Sancak Boşnaklarının haklarının takipçisi olunacağı ifade edilmiştir. Demek ki Türkiye, Türkler dışındaki kesimlerin haklarını da takip etmektedir. Türkiye’deki Arnavut kökenlilerin önemli bir kısmının Yunanistan’daki soykırımdan kaçan Çamerya Arnavutlarından oluştuğu hatırlanırsa bu soykırımın muhasebesinin Türkiye’nin ödevi olduğu da gündemdedir.

12 Rodos ve İstanköy adalarında yaşayan Türklerin, İslam Cemaati İdaresi tarafından temsil edilmekte olduğu; adaları, 1912’den sonra işgal eden İtalya’nın yerel karamame ile Rodos’ta bulunan müftülük makamını tanıdığını; “Rodos Müftülüğü”nün Onikiada’nın Yunanistan’a devredilmesinden sonra da varlığını sürdürdüğünü; Rodos Müftüsü’nün yetki alanına ilişkin verdiği her türlü belgenin 1968’e dek geçerli kabul edildiğini; Rodos Müftüsü Süleyman Kaşlıoğlu’nun ölümünden sonra naiplik yapan İhsan Kayserili’nin de 1990 yılında vefatının ardından Yunanistan’ın müftülük makamını fiilen ortadan kaldırdığını not düşmek gerekir. Bkz. Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi, DT Yayıncılık, İzmir, 2015, s.30. Yunanistan’ın belirli bir dönem mevcut hukuku koruması esasen bahsettiğimiz azınlık hukukunu tanıdığı anlamına da gelmektedir. Sonradan sadece Lozan Antlaşması’na atıf yapması, tek azınlığın Batı Trakya’daki Müslümanlar olduğunu söylemesinin –keza bu kesimi de aslında azınlık haklarından ve kimi zaman vatandaşlık haklarından mahrum bırakması- gerçekte bir dayanağının olmadığı da anlaşılmaktadır.

13 http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2017-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf

Bu daire Ortodoks Arnavutlar(Arvanitler),¹⁴ Makedonlar, Ulahlar şeklinde genişleyebilir... Azınlıklar meselesi, Yunanistan'ın sürekli ihlâl ettiği Lozan Antlaşması'nın dokunulmazlığını savunmasındaki ironiyi de anlaşılır kılmaktadır. Ne zaman, nasıl bir çıkış yapacağı kestirilemeyen bir lider olarak algılanan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Aralık 2017'de Yunanistan'da yarattığı şok ve huzursuzluk dalgası da henüz dile gelmemiş bu arka plan endişelerinde gizlidir.

Batı Trakya Türklerinin kendilerini “Türk” olarak tanımlayabilmesi, 19. Madde mağdurlarının “vatandaşlık hakkı”nı kazanabilmesi, Başmüftülük bir tarafa Yunanistan'ın izin verdiği dairede dahi Müftülük seçim sonuçlarının saygı görmesi, Türklerin kendi dillerinde eğitim görebilmesi, AİHM'de Türklerin kazandıkları dava konularının uygulamaya yansıtılması gibi en temel konularda dahi ilerleme sağlanamamaktadır. Batı Trakya Türklerinin mevcut statü ve hakları erimektedir. Yunanistan, azınlığı bölerek sayıca önemsenmeyecek düzeye getirmeye çabalamakta ve çıkardığı kararname ve yasalarla uluslararası antlaşmalara dayalı hakların içeriğini boşaltmaktadır. Bunlar, Türkiye'nin gelişmeleri daha sakin söylemlerle izlediği günlerde de yapılmıştır. Başından bu yana Türkleri dönüştürme, Batı Trakya Müslümanları dışındaki tüm azınlığı reddetme, antlaşmaların dışında ayrı bir azınlık hukuku yaratma ve Türkleri Türkiye'nin ilgi alanından çıkarma politikası yürütülmektedir.¹⁵ Bu konuda Türkiye ve Yunanistan Türkleri gerçek, sonuç getirebilecek, duruma uygun nitelikte uluslararası destek görememektedir. Dahası, denge gözetilen dönemlerde dahi Yunanistan, tüm sorun alanlarında Türkiye'nin aldığından daha fazla uluslararası destek almıştır. Ama demek ki Yunanistan'daki Türk azınlığın dil, din, kimlik, ifade, mülkiyet özgürlüğünün Türkiye için, Yunanistan için olduğundan daha önemli bir mesele olduğu mesajı iletilenmemiştir. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına verdiği önemi çok net mesajlarla gösterdiğinde bir takım sonuçlar alabildiğini deneyimlemiştir. Bu deneyimin Yunanistan'daki Türk azınlığın hakları için de bir çarpan etkisi yaratacağı düşünülebilir. Her halükarda yeni bir yol bulunması, yeni strateji geliştirilmesi gerektiği açıktır.

14 Plaka, Atina'nın Arnavut semti olarak bilinir, burada kendi mahkemeleri bulunur ve işlemler Arnavutça yapılır. Bu durum 1940'lı yıllara kadar devam etmiştir. Murat Hatipoğlu, Yunanistan'da Tanınmayan Azınlıklar, ABTTF Yay., https://www.abtftf.org/BilimselCalismalar/ResearchSerie4_TR.pdf

15 Yunanistan'ın azınlıkları ciddi bir güvenlik sorunu olarak gördüğü, ülkenin toprak bütünlüğü ve ulusal kimliği açısından tehdit unsuru kabul ettiği görüşü için Bkz. Alexis Heraclides, Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye, Çevirenler: Mihalis Vasilyadis – Herkül Milas, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003. Bu kitapta “Müslüman (Türk) azınlığın “Truva atı”, “beşinci kol”, “düşman ajanı”, Kıbrıs örneği askeri bir girişim için “Türk yayılcılığı'nın” ileri karakolu ve bahanesi sayılmaktadır.” “Toplu kimlik olarak “Türk” kelimesi bile bu tehdidin canlı örneği sayılmaktadır. Batı Trakya Müslümanlarının kendilerini Türk olarak nitelediklerinde Yunan tarafında görülen isteri nöbetinin nedeni de budur.” tanımlaması da bulunur. (s.294)

2. YUNANİSTAN'DAKİ TÜRK VAKIFLARI

Vakıf, İslam tarihinin ilk yıllarından itibaren özellikle toplumların ihtiyaçlarını karşılamadaki rolü nedeniyle günümüze kadar önemini ve işlevini sürdüren bir kurumdur. İslam dininde sosyal dayanışmayı sağlayan hayır yapma, sadaka verme, yardımlaşmaya verilen önemin vakıfların temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz.¹⁶ İslami vakıflar bir kurum olarak nihai şeklini Osmanlı uygulamasında bulmuştur.

Vakıfların evrensel hukuk bakımından öncelikli niteliği “mülkiyet hakkı”¹⁷ kapsamında yer almasıdır. Mülkiyet hakkı en temel haklardan biridir ve bu nedenle koruma altına alınmıştır. 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 17. maddesi (1.f) “Herkes kendi başına veya başkalarıyla birlikte mülkiyet edinme hakkına sahiptir. (2.f) Hiç kimse mülkiyetinden keyfi olarak mahrum bırakılamaz”¹⁸ hükmünü düzenler. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 Nolu Ek Protokolün 1. Maddesi¹⁹ “Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır.”²⁰

16 Bu bölüm kısaltılarak 10-11 Ekim 2019 tarihinde İzmir’de gerçekleştirilen Uluslararası Rodos ve İstanköy Türk Vakıfları Sempozyumu’nda Gözde Kılıç Yaşın tarafından “Yunanistan’daki Türk Vakıfları: Hukuki Statüsü, Siyasetle Etkileşimi ve Sosyal Yaşamdaki Yeri Çerçevesinde Türk Vakıflarının Tahlili” başlığıyla bildiri olarak sunulmuştur.

17 İngilizce karşılığı ‘ownership’ olan mülkiyet, hem bir şeyin kendisini hem de o şeyin üzerindeki hak ve sorumlulukları anlatmakta kullanılmaktadır. Leonard, R. ve Longbottom, J., 2000. Land Tenure Lexicon, A Glossary of Terms from English and French Speaking West Africa, International Institute for Environment and Development, London, 75s., (akt) Osman Demir, Vakıflarda Kamulaştırma Süreçlerinin Araştırılması, Ankara Barosu Dergisi, 2014/3

18 URL-3, Universal Declaration of Human Rights, All Human Rights for All, Fiftieth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights (1948-1998), <http://www.un.org>.

19 URL-4, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Council of Europe, Registry of the European Court of Human Rights, Rome, 39s.; İçtihatla, menkul ve gayrimenkul mallar, elle tutulabilir veya tutulamaz varlıklar, hisseler, patentler, tahkim kararları, emeklilik maaşı hakkı, evsahibinin kira alma hakkı, bir faaliyetin yürütülmesine ilişkin ekonomik çıkarlar, belli bir usulün uygulanacağına dair meşru bir beklenti, “mülkiyet” kavramının içinde ve 1. maddenin koruması altında kabul edilir. Monica Carss-Frisk, Mülkiyet Hakkı, İnsan hakları el kitapları, No. 4, www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el.../mulkiyet_hakki.pdf; AİHS Ek Protokolü mülkiyet hakkını diğer haklar gibi devredilemez, sınırlanmaz olarak kabul etmemiş, devletlerin meşru ve uluslararası hukuka uygun olarak sınırlamalar getirebileceğini kabul etmiştir. Buna karşın sınırlama sonucu kişinin doğan zararının tazmin edilmesi ilkesini benimsemiştir. İlhan Hanağası, Mülkiyet Hakkı, Danıştay İnsan Hakları Komisyonu, https://www.danistay.gov.tr/upload/2_mulkiyethakki.pdf

20 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin devletin takdir hakkını aştığına ve 1 No’lu Protokolün 1. Maddesi tarafından teminat altına alınan mülkiyet hakkını ihlal ettiğine karar verdiği davalara örnek olarak şu davalar sayılabilir: Hentrich-Fransa, a 296-A(1994); Holy Monasteries-Yunanistan, A301-A (1994); Pressos Compania Naveira SA-Belçika A332 (1995); Aka-Türkiye 1998-VI (1998); Papachelas-Yunanistan (25 Mart 1999); Brumarescu-Romanya (28 Ekim 1999); Beyeler-İtalya (5 Ocak 2000); Chassagnou-Fransa (29 Nisan 2000); Carbonara ve Ventura-İtalya (30 Mayıs 2000); Yunanistan’ın Eski Kralı ve Diğerleri-Yunanistan (23 Kasım 2000). Bu davalar arasında Holy Monasteries (Kutsal Manastırlar)-Yunanistan davası, konumuz açısından incelenebilir. (Allah’a adanmış mülkler bakımından) Ayrıca bu dava mülkün alınması durumunda tazminat gerekliliğini üstü kapalı da olsa vurgulaması bakımından önemlidir. (İlgili dava 70-75. Paragraflar) Yine aynı davada

düzenlemesini getirir. Maddenin devamındaki “Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.” hükmü güvence altına alınan mülkiyet hakkının sınırsız ve sonsuz bir hak olmadığını ve kamu yararı gibi bir gerekçeyle kamulaştırmaya uğrayabileceğini de kayıt altına alır. Kamu yararına kamulaştırmada da hak sahibine bedelinin ödenmesi gerekir. Buna AİHM’in devletin müdahalesinin hukuki kesinlik ve yasallık ilkesi ile uyumunu; müdahalenin kamunun genel çıkarlarının gerekleri ile bireyin temel haklarının korunması arasındaki dengenin adilliğini, müdahalenin orantısallığını, müdahalenin meşru amaca hizmet edip etmediğini denetleme hakkını kendinde gördüğünü de eklemek gerekir.

Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır. Etimolojik kökenine atfen bugün kullanımdaki anlamıyla vakıf, bir malı başkalarının müdahalelerinden men etmek olarak tanımlanmaktadır.²¹ Vakıf, bir şeyin Allah’ın mülkü gibi sayılmak ve yararlanma hakkı halka ait olmak üzere, her tür temlikten uzak bulundurulmuş mülklere dir.²² Eski çağlardan beri insanlar; a-) müsadere ile ellerinden gidebilecek mallarını çocuklarına bırakabilmek, b-) ailesinin geleceğini güvence altına alabilmek, c-) adını ebedileştirebilmek, ç-) sosyal yardım d-) dinsel bir görevi yerine getirerek öbür dünyada rahat etmek e-) daha önce başlatılmış olan geleneği devam ettirebilmek için vakıflar kurmuşlardır.²³ Osmanlı Devleti’nde vakıfların nasıl kurulacağı, kimlerin kurabileceği gibi hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Osmanlı tebaasından olmayan yabancılar hiçbir koşulda vakıf kuramazken Müslümanlar sadece Müslümanların yararlanmasına; Zimmiler ise kendi cemaatlerinin ve dini kurumlarının yararına vakıf kurabiliyordu.²⁴ Tüm vakıflar, 1836’da Padişah 2. Mahmut döneminde “Evkaf Nezareti”ne bağlanmıştır.

Mahkeme, manastır mülkünün Devlete ait olduğu çürütülebilir varsayımını ortaya koyan yasal bir hükmün, pratikte manastırlar tarafından yerine getirilemeyeceğine karar vermiştir. Bu yüzden de Mahkeme yürürlükteki hükmün söz konusu mülkün tüm sahiplik haklarını Devlete verdiğini ve mahrumiyet durumunun olduğunu belirtmiştir

21 Nazif Öztürk, Menşe-i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1.Baskı Ankara, 1983, s.27.

22 Turgay Cin, 3647 Sayılı ve 2008 (3647/2008) Tarihli Yunanistan Vakıflar Yasası ve Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Sayı: 2, 2013, s.63-121 (Basım Yılı: 2014)

23 Ercan, Y.: Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat’a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, s. 212. Akt. Turgay Cin, Türkiye ile Yunanistan’daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, s.1111-1143

24 Hüseyin Hatemi, Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul- 1969, s. 12.

Vakıflar, Müslümanların taşınır veya taşınmazlarını camiye, okula veya hayır kurumlarına hayır işlemek amacıyla bağışlamasıyla ortaya çıkmaktadır.²⁵ Zira Osmanlı devlet sisteminde eğitim, sağlık, din, bayındırlık hizmetleri ve sosyal yardımlaşma gibi hizmetleri vakıflar aracılığıyla yürütülüyordu.²⁶ Bir malın ya da mal topluluğunun belirli bir amaca özgülenerek, vakfedenin yaşamından sonra da bağımsız bir varlık olarak sürdürülmesi, toplumun sosyal, dini, kültürel ve eğitimle ilgili çeşitli gereksinimlerini karşılamaktadır.

Yunanistan topraklarında Osmanlı Devleti döneminde Alasonya, Anabolu, Andrusa, Arkadya, Atina, Avrethisarı, Balyabadra, Benefşe, Çatalca, Dedeğaç, Demirhisar, Dimetoka, Drama, Eğriboz, Florina, Gastuni, Gördüs, Grebeni, Gümölcine. Hanya, İnebahtı, İskeçe, İstanköy, Kalamata, Kalavrata, Kandiye, Kareferye, Kavala, Kesriye, Koron, Laşid, Limni, Margliç, Midilli, Modon, Narda, Pravişte, Preveze, Resmo, Rodos, Sakız, Sarışaban, Selanik, Serfice, Siroz, Sofulu, Tırhala, Tripoliçe, Vodina, Yanya, Yenice-i Karasu, Yenice-i Vardar, Yenişehir-i Fener ve Zihne gibi 54 yerde vakıf kurulmuştur.²⁷ Bugün satılan mülkleri nedeniyle gündemde tutulan ise Batı Trakya, Rodos ve İstanköy'deki Vakıflardır.

Yönetim açısından (1) Evkaf İdaresine bağlı vakıflar, (2) İslam Cemaati İdarelerine bağlı vakıflar, (3) Maarif-i İslamiye idarelerine bağlı vakıflar, (4) İmam ve mütevelliler tarafından idare edilen vakıflar olmak üzere dört tür vakıf söz konusu olmuştur. İşlevsellikleri ve yöneldikleri hizmetler açısından incelendiğinde ise (1) eğitim vakıfları, (2) dini vakıflar, (3) hayri vakıflar (çeşme, misafir odası, kütüphane, mezarlık, su hazinesi, pınar gibi sosyal ihtiyaçları temine yönelik vakıflar), (4) topluluk vakıfları (mahalle vakıfları, köy vakıfları gibi topluluk birlikteliğine yönelik vakıflar) olmak üzere vakıfları dört ana hizmet başlığı altında görmek mümkündür.²⁸ Vakıflar ayrıca idaresi bakımından (1) mazbut vakıflar (mütevellisi bulunmayıp doğrudan devletin resmi kuruluşu tarafından yönetilen) (2) mülhak vakıflar (Evkaf Nezâreti'nin nezâret ve kontrolü altında, mütevellileri tarafından idare olunan vakıflar), (3) müstesna vakıflar (Evkaf Nezâreti ya da devlet müdahalesi bulunmayan ve kendi özel mütevellileri tarafından idare olunan vakıflar) olmak üzere üç ayrı türdür. Bunların yanı sıra vakıflar kiraya verilip verilmemesi bakımından da (1) icâre-i vahideli vakıflar (kiraya verilen) ve

25 Turgay Cin, Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması, agm

26 Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi, DT Yayıncılık, İzmir, 2015, s.73

27 Halit Eren (ed.), Mustafa Oğuz -Zekai Mete, Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları: Vakfiyeler, Yunanistan (5 Cilt), IRCICA Yay., 2017, İstanbul

28 Nükhet Adıyke- Nuri Adıyke, 1912-24 Yılları Arasında Selanik'te El Konulan Müslüman Vakıf Emlâkı ve Eşyası, Celal Bayar Üniversitesi Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu, 13-15 Mayıs 2010, Bildiriler 1. Cilt, Manisa 2010, (s.18-32)

(2) icâreteynli vakıflar (3) mukataalı vakıflar olmak üzere yine üç ayrı türde değerlendirilebilir.

Vakıfları tanımlayabilmek için bu ayrımlar kullanılsa da vakıfların tamamının idaresi Atina Anlaşmasının 12. maddesine göre Cemaat-ı İslamiye'ye bırakılmıştır; Sevr Antlaşmasının 8. madde ve Lozan Antlaşmasının 40. madde hükümleri de azınlığa masrafları kendilerine ait olmak üzere hayır kurumları, dini ve sosyal kurumlar, okul ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme hususunda diğer Yunan vatandaşlarıyla eşit haklar tanımaktadır.

2.1. Vakıfların Yunanistan Türklerinin Sosyal Yaşamına Etkisi

Batı Trakya, 1923'de Yunanistan yönetimine geçtiğinde Türklerin evlenme, boşanma, nafaka tayini, miras, velayet-vesayet konuları ve müteveli tayini gibi şahıs, aile ve miras hukukuna ilişkin yetkileri ve aynı zamanda din görevlilerini atama, denetleme, azletme ve vakıfların yönetimine nezaret/denetleme gibi idari yetkileri olan birer müftüleri,²⁹ bu müftüler arasından seçilmesi gereken Başmüftülük makamları³⁰ ve şehirlerdeki eğitim ve öğretim işlerini de düzenleyen ama aynı zamanda cami, medrese ve mescitlerin bakım ve ihtiyaçlarıyla da ilgilenen birer de Vakıf Komisyonları bulunmaktaydı. Azınlık insanının yüzde 80'ninin yaşadığı 330 kadar köyde ise, cami ve vakıf mülkleriyle eğitim – öğretim işleri, Müftülüklerce atanmış birer müteveli tarafından yürütülmekteydi.³¹

Ne var ki düzen, kısa zamanda, bölgeye dışarıdan yerleştirilenlerle demografik yapının değiştirilmesi nedeniyle bozulmuştur. Sadece nüfus dağılımı değil aynı zamanda mülkiyetlerin dağılımı da değişmiştir. Buna ilişkin şu ifade önemlidir: *Yunan - Türk savaşının malum neticesinden sonra Batı Trakya'ya Yunan ordusu ile beraber gelen "MÜLTECİLER" dediğimiz bir grup insan, Batı Trakya Türklerinin müesseseleri olan vakıf idarelerini, okullarını ve müftülüklerini devletin desteği ile istila etmişlerdir.*³² Yunanistan

29 Çok açık ki bu yetkiler, yargıçlık yetkilerini de kapsamaktadır.

30 Başmüftü, halk tarafından seçilen müftülerin şer'an gerekli özelliklere sahip olup olmadıklarını inceler; müftülerin vermiş oldukları kararları inceler ve bu kararları İslâm hukukuna uygun bulunduğu takdirde tasdik eder. Ayrıca vakıf idaresiyle ilgilenecek olan Cemâat-ı İslâmiyeden hesap ister ve onlara muhasebe cetvelleri hazırlar.

31 S. Galip, Batı Trakya'da Yazabildiklerimden, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 1998 akt. Mustafa Burma, Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Eğitimi, (Danışman Prof. Dr. Hasan B. DİLAN), yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak, 2008

32 İbrahim Kelağa Ahmet, "Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İki dilli (Türkçe – Yunanca) Azınlık İlkokulları", Türk Dünyası İncelemeleri, Cilt: VI, Sayı: 1, Yaz 2006, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, s.101; Rıza Kırıldökme, "Batı Trakya'da Türkçe ve Öğrenim-3", Gündem, Sayı: 0396, 15 Ekim 2004

Başbakanı Venizelos'un 27 Ekim 1930'da Ankara'yı ziyaretinden sonra durumda bir iyileşme sağlanmış; mültecilerin ellerindeki vakıf idareleri, müftülükler ve okullar, esas sahibi olan Batı Trakya Türklerinin eline geri dönmüştür.³³ Ne var ki bu kez de meşru sahiplerine iade edilirken mülklerin belli bir yüzdeleri istimlak edilmiştir. İstimlakler nedeniyle 1930'larda, Gümülcine ve İskeçe'nin kentsel planlaması sırasında vakıf varlıklarının sayısı azalmıştır. 1941-1944 dönemindeki Bulgar işgali de bir yıkım bırakmıştır. 1945'teki düzenlemeyle tüm vakıfların Cemaat İdare Heyeti'nce yönetilmesi kararlaştırılmıştır. Ardından 1967-1974 arasındaki askeri cunta döneminde, vakıfların seçimle işbaşına gelen yöneticileri azledildi, yerlerine atama yapılmış; camiler, hamamlar, tekkeler ve diğer vakıf varlıkları istimlak ve imha edildi. Vakıf mallarının bir kısmı bağışlandı, bir kısmı değerlerinin altında satılmış, satışa sokulan mallar için Türklerin ihaleye girmesi ise yasaklanmıştır. Türk vakıf mallarının denetimi ve idaresi bundan sonra artık Yunan devletindeydi. Türk Azınlığın 1967 yılından itibaren yönetiminde söz hakkına sahip bulunmadığı vakıflarına tahakkuk ettirilen gelir ve emlak vergilerinin yüksekliği nedeniyle vakıf malları, ciddi bir vergi borcu yüküyle karşı karşıya kalmıştır. 27 Mart 2007 tarihinde kabul edilen yasa ile vergi affı getirilmişse de vergiye tabi tutulmak olan asıl sorun giderilmemiştir. Rodos ve İstanköy'deki³⁴ vakıflar için de benzer akıbet geçerli olmuştur.³⁵ Evkaf İdaresi ya da sonraki adıyla Rodos Vakıf Malları Yönetim Kurulu da Yunan Devleti'nin mutlak denetimi altındadır. Öncesinde valiliklere bırakılan yetkiler³⁶ 1996 yılındaki Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bölge Genel Sekreteri'ne devredilmiştir.

Yunanistan'daki Müslüman Türk vakıfları, Türk azınlığın tanınmış tüm haklarıyla doğrudan ilgilidir. Vakıfların en önemli özelliği sosyal

33 Rıza Kırıldökme, "Batı Trakya'da Türkçe ve Öğrenim-3", Gündem, Sayı: 0396, 15 Ekim 2004

34 Yunanistan'ın Onikiadalar'ın yönetimini devralmasının ardından çıkarılan 517/1947 sayılı Kanun ile mevcut İtalyan yasalarının ve düzenlemelerinin Yunan mevzuatına aykırı olmadığı sürece geçerliliğini sürdürüleceği kabul edilmiştir. İtalyan mevzuatı, İslam Cemaati ve Vakıf idarelerinin hak ve yetkilerini; Başkan ve Yönetim Kurullarının oluşturulması yöntemini belirlemiş ve Cemaat, Vakıflar ile Müftülük'ten oluşan üçlü bir sistemi, bu unsurların birbirlerini denetleyeceği bir şekilde yapılandırılmıştır. "Onikiadalar Hukuku" olarak anılan bu mevzuat, 1965 yılına kadar aynen yürürlükte kalmıştır.

35 Osmanlı vakıflarının 1836 yılında "Evkaf Nezareti"ne bağlanmasıyla Rodos'ta vakıf işleriyle sorumlu bir Evkaf Müdürlüğü kurulmuştur. Rumi 1301 yılına Evkaf Müdürlüğü'ne ait bir veride, vakıflarla dolaylı ya da dolaysız, 44 cami, 4 tekke, 3 medrese, 1 kütüphane, 1 Rüştüye (Ortaokul), 1 İbtidayı İslam (İlkokul), 50 çeşme, 20 İslam kabristanı olduğu belirtilmektedir. Mustafa Kaymakçı- Cihan Özgün, age., s. 56 Oniki Ada'da Türk kültürel mirası olan vakıflardan Osmanlı Devleti'nden günümüze üç tane kalmıştır: Rodos Evkaf İdaresi, Ahmet Fethi Paşa Vakfı, Melek Paşa Vakfı.

36 Bu dönemde kentsel vakıflar (Gümülcine, İskeçe ve Dimetoka), bölge valisinin atadığı her ile ait yönetim kurullarınca idare edilmekteydi. Köy vakıfları ise, 2001'den itibaren köylülerce seçilen ve müftü (burada seçilmiş ve atanmış müftü sorunu yine karşımıza çıkmaktadır) tarafından atanan mütevellilerce yönetilmekteydi. Halis Ayhan, Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki Ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 42. Sayı Ekim 2014, (s.173-184)

dayanışmadaki rolüdür. Yunanistan vatandaşı Türklere ait olan özel, özerk azınlık okullarının çoğu (yüzde 60'ı) vakıf statüsündedir; Türk azınlık vakıf okullarının giderleri ile öğretmenlerin ve memurların maaşları Vakıfların gelirleriyle karşılanmaya çalışılmaktadır.³⁷ Vakıflar elden çıkarıldığında bu okulların eğitim hayatının devamını sağlamak bir süre sonra mümkün olmayacaktır. Nitekim Yunanistan, günümüzde ekonomik krizin resmi olarak ilan edilmesinden itibaren her yıl birkaç Türk okulunu kapatmaktadır ve belli ki okullara devlet desteği sağlayabilecek durumu bulunmamaktadır. Camilerin restorasyonuna da Yunanistan'ın devlet bütçesinden pay ayıramadığı, bunun ekonomik krizden önceki dönemlerde de böyle olduğu bilinmektedir. Hâlbuki vakıf gelirlerinin bir kısmı zaten doğrudan cami, mescit ve tekkelerin bakımına, masraflarına; görevlilerin maaşlarına ayrılmıştır. Kültürel varlıkların korunması, bazen mahalle ve köylerin ihtiyaçlarının giderilmesi, fakirlerin ihtiyaçlarına cevap verilmesi de vakıf gelirleriyle bağlantılıdır. Sosyal devlet yönü güçlü devletlerde devlet eliyle yapılan –ama Yunanistan'da yapılamayan- kamu hizmetlerinin büyük kısmını vakıflar karşılayabilecek durumdadır. Türk vakıfların mülklerinden elde edilen gelirler, azınlığın bilhassa kamu hizmetlerinin karşılanmasını sağlayabilecektir. Zaten bu amaçla oluşturulmuştur.

Öte yandan Türk azınlığın vakıflarını koruması, ister Batı Trakya'da ister Rodos ve İstanköy'de olsun Müftülük ve Başmüftülük seçimlerinin yapılması, makamların yetkilerinin resmen tanınması ile de bağlantılıdır. Zira vakıf yönetimlerinin seçilebilmesi de bu Müftülük makamları için seçim yapılıp yapılamaması ile ilintilidir. Biri diğerinin varlık nedeni ve aynı zamanda statüsünün devamının garantisi olan kurumlardır.

Vakıflar aynı zamanda, Türk kimliğini korumaya, azınlığı bir arada tutmaya da hizmet eder. Doğrudan kimlikle ilgili olan eğitim ve ibadet haklarının kullanımını mümkün kılması bir tarafa Türk Vakıfları, tarihi kültürel mirasın geleceğe taşınmasının güvencesidir. Türk azınlığın varlığını, kimliğini koruması ve kamu hizmetlerinin finansmanını sağlaması, özellikle azınlık içerisindeki fakirlerin desteklenmesi Vakıflarla garanti altına alınmıştır. Vakıfların tüm bu hizmetini devam ettirebilmesi de öncelikle malvarlıklarının korunmasına ve aynı derecede de yönetiminin, idaresinin, denetiminin Türk azınlıkta olmasına bağlıdır. Bu da kuşkusuz ki vakıf yöneticilerinin seçimle belirlenmesini ve yöneticilerin işlemlerinin denetlenebilmesini gerektirir.

37 Türk Azınlık mensuplarının okullarındaki Yunan dili öğretmenlerinin maaşları Yunan devletince ödenir, Türk öğretmenlerin maaşları ise Müslüman Türk öğrencilerin velilerince ve illerdeki Müslüman Türk azınlığın vakıflarından elde edilen gelirlerle karşılanır. Akt. Turgay Cin, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Eğitim ve Öğretimine İlişkin Hukuki Düzenlemeler (1830–1940), Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü ve Türk Dil Kurumu işbirliği ile düzenlenen II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi (19-25 Nisan 2010)

Özetle vakıflar, Türk kimliğinin ve varlığının garantisini temsil eder. Vakıflara el konulması ile Jivkov döneminde Bulgaristan’da yapıldığı gibi mezar taşlarındaki isimlerin değiştirilmesi arasında çok ufak bir fark olacaktır. Her ikisi de bir kimliğin (bireysel değil) toplumsal varlığının (grup varlığı) göstergesidir ve bir tapu belgesi özelliği taşır. Bilhassa vakıf malları toplumsal kimliğin yani grup kimliğinin geçmişini göstermekle kalmaz, o kimliğin geleceğini garanti altına alan bir nitelik taşır. Kimlik bağlamında geçmiş ve gelecek arasında kurduğu bağa “an”daki asimilasyondan koruma niteliğini de eklemek doğru olacaktır. Grup kimliği ise aynı zamanda bireyin kendi kimliğini koruyabilmesine hizmet eder. Bu anlamda Yunanistan’ın Türk nüfusu bakımından her bir bireyin dil, din, etnik köken gibi çoğunluktan farklı özelliklerini koruyabilmesi de grup haklarının korunmasıyla bağlantılıdır.

2.2. Yunanistan’daki Türk Vakıflarının Hukuki Statüsü

Yunanistan’daki Türk Vakıfları ile ilgili yapılması gereken ilk hukuki belirleme, Vakıfların Türkiye devleti tüzel kişiliğine ait olduğudur.³⁸ İkinci belirleme, ilgili anlaşma ve antlaşmalarla idarelerinin “satılamaz, devredilemez” niteliğiyle birlikte ve Yunanistan’daki Türklerin ihtiyaçlarına kullanılmak üzere Yunanistan vatandaşı Müslüman Türklere bırakılmış olduğudur. Bu husus uygulanacak hukuka işaret eder. Uygulanacak hukuk, Osmanlı döneminde belirlenmiş hukuk sistemi ve İslam hukukundaki düzenlenişi ile şekillenmiştir. Uluslararası antlaşmalar ve ikili anlaşmalar da Yunanistan’ın bu hukuku hangi usulle uygulayacağını belirler. Yunanistan’daki Türk azınlığın statüsünü belirleyen 1913 Atina Anlaşması, 1920 Sevr Antlaşması ve 1923 Lozan Antlaşması’ndaki Vakıflarla ilgili bölümler bunu göstermektedir. Yunanistan’ın Vakıflar söz konusu olduğunda da bir bölge ile sınırlama getirmesi kabul edilemez; Batı Trakya gibi Rodos ve İstanköy’deki Türk Vakıf Malları da bahsettiğimiz hukuk düzeninin parçasıdır ve bu sistemin koruması altındadır.

Yunanistan’daki Müslüman Türk vakıflarının hukuki statüsü ile ilgili üçüncü belirleme, uygulama aşaması bakımından Yunanistan’da çıkarılan yasa ve kararnamelerin bahsettiğimiz koruma sistemiyle uyumu konusunda sorun olduğu takdirde konunun Türkiye ya da ilgili diğer taraflarca uluslararası mahkemelere götürülebileceği hususudur. Yunanistan Türk azınlığı da bu yolun açılmasını, Atina Anlaşması çerçevesinde Türkiye’den; Sevr Antlaşması

38 Turgay Cin, Türkiye ile Yunanistan’daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması, agm. Vakıfların Türkiye’nin tüzel kişiliğine ait olduğu belirlenmesinin üzerine çalışılması ve hukuki dayanakların belirlenmesi gerekir. Prof. Dr. Cin, Yunanistan’daki Türklere ait özel, özerk azınlık okullarının çoğunun zaten vakıf okulu olduğunu; Yunanistan’daki Türklerin bu okul ve vakıfların zilyedi olduğunu, bu okul ve vakıfların asıl sahibinin Türkiye olduğu belirlenmesini yapar.

çerçevesinde İngiltere, İtalya, Fransa ve Japonya'dan; Lozan Antlaşması çerçevesinde Türkiye ve diğer taraf ülkelerden isteme hakkına sahip görünmektedir.

Yunanistan'daki Müslüman Türk vakıflarının hukuki statüsü ile ilgili ikili anlaşmalara, uluslararası anlaşmalara ve Yunanistan'da çıkarılan yasa ve kararnamelere tarih sırasıyla bakalım:³⁹

2.2.1. 2 Temmuz 1881 İstanbul Antlaşması⁴⁰

“Yunanistan'ın sınırlarının Arta ve Preveze'ye kadar genişlediği zaman yapılan antlaşma”dır ve 18 maddeden ibarettir.

Madde 4/b: Vakıf malları, camiler, medreseler, okullar ve diğer hayır kurumları ve hasenat binalarının, vakıf mallarının bakımına ayrılan malların mülkiyeti de Yunan Devleti tarafından tanınacaktır.

Madde 8: Yunanistan'a bırakılan topraklar üzerinde yaşayan Müslümanlara ibadet özgürlüğü tanınır. Var olan veya ileride oluşacak olan Müslüman toplulukların örgütlenmesine ve hiyerarşisine hiçbir helal getirilmeyecektir. Onlara ait olan taşınmazlara zarar verilmeyecektir.

2.2.2 1-4 Kasım 1913 Atina Antlaşması

16 madde, 3 Protokolden ibarettir.

3 Nolu Protokol

10-Başmüftünün görevi İslâm cemaatini gözetlemek, vakıfları yönetmek,

11-Kamu yararına olmadıkça, peşin ve yeterli ödeme yapılmadıkça hiçbir vakıf yeri kamulaştırılamaz.

39 Bu bölümde ilgili Lozan Antlaşması kısmı hariç anlaşma, antlaşma, yasa ve kararnameleri düzenleyen şu metne sadık kalınmıştır: İlhan Ahmet, Yunanistan Batı Trakya'da Var Olan Osmanlı Türk Vakıflarının Hukuki Statüsü ve Fiili Durumu, Dünya Vakıflar Konferansı, 23-24 Eylül 2013, file:///D:/VAKIF/İlhan%20AHmet%20BTT%20Vakıfları.pdf

40 Bahsi geçen tüm anlaşmaların tam metni için bkz. Hulusi Kılıç, Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler (Bugünkü Türkçe ile Tam Metinleri), T.C. Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanlığı Yayını, 1992.

12-Tüm İslâm mezarlıkları vakıf sayılır,

13- İslâm cemaatinin tüzel kişiliği tanınmıştır.

15-Özel Müslüman okulları ve özellikle Selanik'teki Mithat Paşa Sanat Okulu tanınacak ve kuruldukları günden beri var olan giderlerini karşılayan mülkler tanınacak,

Başmüftü ve Müftüler bunları teftiş edecektir.

2.2.3. 3 Temmuz 1920 tarihli ve 2345/1920 Sayılı Kanun⁴¹

15 maddeden ibarettir. Kanunun adı: “Müftüler ve Başmüftü intihabıyla (seçimiyle) İslâm cemaatlerine ait evkaf varidatının idaresine dair kanun”

12. Madde: Müftülüklerde vakıflar için yönetim kurulları oluşturulacak. 6 veya 7, en çok 12 kişiden müteşekkil olacaktır. 3 yıl için Müslümanlar tarafından seçilecektir.

(29 Temmuz 1949 yılında Kraliyet Kararnamesi ile 2345/1920 sayılı yasanın 12. maddesi değiştirilerek Gümülcine 12, İskeçe 12, Dedeğaç 7, Dimetoka 7 üyeden oluşturulur denilmektedir.)

21 Nisan 1967 tarihine kadar cemaat seçimleri çıkarılan kral iradeleri ile problemlilik olarak devam etmiştir. 1967 yılında Cunta, yukarıda saydığımız antlaşmaları ve kanunları yok saymıştır.

Cunta, 1967 yılında 65/1967 no'lu yasayla Müslüman-Türk Vakıfları da dâhil, Yunanistan'da seçimle işbaşına gelen herkesi kurumların başından uzaklaştırarak yerine atamalar yapmıştır. Aynı zamanda Dedeğaç'ta müftülük bulunmadığı gerekçesiyle Cemaat İdare Heyeti dağıtılmıştır. 1974 tarihinde Cunta gitmiş Yunanistan'a demokrasi tekrar gelmişse de Vakıf idarelerine tayinler devam etmiştir.

---

41 Bu kanunun daha geniş incelendiği bir makale için bkz. Ayşe Nükhet Adıyeko, Yunanistan Sınırları İçinde Bir Azınlık Örgütlenmesi: Cemaat-ı İslamiye'ler, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C1/S2, s. 265-287, 1992, ataturkilkeleri.deu.edu.tr/pdf/1.ciltsayi2/c1_s2_nukhet_adiyeko.pdf

2.2.4. 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması

20 maddeden ibarettir.

Yunanistan Krallığı topraklarında yaşayanlara ırk, dil veya din ayrımı gözetmeksizin hak eşitliği vermektedir.

Madde 2: Yunanistan kendi toprakları üzerinde yaşayanların özgürlüklerini din, dil, soy, ırk gözetmeksizin sağlayacağını temin eder.

Madde 11: Yunanistan 1914-1919 savaşını sona erdiren antlaşmalarla elde ettiği topraklardaki toprak sistemini değiştirecek yeni yönetmenlikler çıkarmayacağı yükümlülüğünü kabul eder.

Not: Batı Trakya 1919 Nuill Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır.

Madde 14/b: Yunanistan camilerin, mezarlıkların ve Müslümanlara ait diğer dinî kurumların korunmasını karşılamayı üstlenir. Şu anda var olan vakıflar ve Müslümanlara ait dinî ve hayır kurumlarına tam tanıma ve bütün kolaylıklar sağlanacaktır. Yeni dinî ve hayır kurumlarının sağlanmasına da karşı çıkmayacaktır. Yunanistan,10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması ile daha önce çıkarmış olduğu 2345/1920 sayılı kanunu uluslararası antlaşma ile tasdik etmiştir.

2.2.5. 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması

Antlaşmanın 37-45. maddeleri, Türkiye'deki "Gayrimüslim" ile Yunanistan'daki "Müslüman" azınlıkların korunmasına yönelik yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Antlaşmada, dil hakları, din özgürlüğü ile vakıfların kurulması ve yönetilmesi konularında bu azınlıklara pozitif haklar tanınmaktadır. 37. maddeye göre Yunanistan, bu hükümleri temel yasa olarak tanıyacak ve hiçbir yasa, tüzük, metin ve resmi işlemin bunlarla çelişmesine izin vermeyecektir. 40. madde, Müslümanların, giderlerini kendileri ödemek şartıyla, her türlü hayır kurumu, okul ve benzeri kurumları kurarak bunları yönetmek ve denetlemek hakkını güvence altına almakta, buralarda kendi dillerini özgürce kullanmak ve dinî törenlerini yapmak imkânını getirmektedir. 41. maddeye göre, Müslümanların önemli oranda oturdukları yerlerde Yunan yetkilileri Müslüman çocuklarının ana dilinde öğrenim görebilmeleri için gerekli tedbirleri alacak, bu azınlık bu tür yerlerde kamu bütçelerinden eğitim, din ya da hayır işleri için hakça bir pay alma hakkına sahip olacaktır. 42. madde hükmüne göre Yunan hükümeti Müslümanların vakıf ve dinî kuruluşlarına her türlü kolaylığı sağlamayı ve bu nitelikte kurulacak yeni

kurumlardan gerekli kolaylıkları esirgememeyi üstlenmektedir. 45. madde ise “mütekabiliyet” ya da karşılıklılık dediğimiz, paralel yükümlülük şeklinde de izah edilebilen hükmü getirir ve “Bu kesimdeki Türkiye’nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan’ca da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman Türk azınlığa tanınmıştır.” der. Ayrıca Lozan Antlaşması’nın 16 numaralı protokolü ile müttefiklerle Yunanistan arasında imzalanan Yunan Sevr’i geçerli kılınmıştır.

2.2.6. 1091/1980 Vakıflar Yasası⁴²

Yunanistan, vakıfların idaresi konusunda yeni bir kanun çıkarmıştır.

23 maddeden ibarettir.

a-4.Madde: Vakıfların her biri ayrı tüzel kişilik olacaktır. Her vakıf vergi yükümlülüğü bakımından 542/1977 sayılı yasanın 46. maddesine göre vergi verecektir.

Madde 11: Birden fazla vakıfın bulunduğu belediyeler veya köy belediyelerinde, vali kendi takdirine göre adayların başarı sırasını göz önünde tutarak seçilenlerden istediği kişiler ile yönetim kurulunu oluşturur.

Madde 16: Her vakıf yönetimi vali tarafından kontrol edilir.

Madde 19: Vakıf, okul ise başka bir yönetim kurulu oluşturulur.

Kısaca bu yasa ile vakıflar valiye teslim edilmektedir.

NOT: Azınlık ileri gelenleri bu kanunu reddetmiş, yasa uygulanma imkânı bulamamıştır. Batı Trakya Türk Cemaati Başkanı Hafız Yaşar Mehmetoğlu⁴³ bu yasa yüzünden 1989’da görevinden istifa etmiştir.

42 Bu yasa, a. Türk Azınlık vakıflarının özel durumunu normal bir cemiyet statüsüne indirmektedir. b. Bu kanunla Türk Azınlık vakıflarının kontrolü müftülüklerden alınmakta, Yunan valilere verilmektedir. c. Mütevelli heyetin seçiminde valilere sınırsız yetki verilmektedir. d. Bu kanunla Türk Azınlık vakıflarının birlik ve bütünlüğü parçalanmakta, her cami için ayrı mütevelliler öngörülmektedir. e. Bu kanun Lozan Antlaşmasınının 37-45. maddelerine aykırıdır. Bkz. Cafer Alioğlu, Düünden Bugüne Batı Trakya, Dizayn Ofset, Bursa, 2005, s.88.

43 Hafız Yaşar Mehmetoğlu, Yunanistan’da 1967 yılında Darbe ile iktidara gelen 1967-1974 Yunanistan Askeri Cuntası tarafından Batı Trakya Türk Cemaati Resmi Lideri olarak tanınmıştır. (Maktürk Resmi Sitesi) 1974 yılında Yunanistan Merkez Birliği-Yeni Güçler Partisi’nden, 1981 yılında Yeni Demokrasi partisinden Rodop milletvekili olarak seçilmiş, 17 Kasım 1974 - 20 Kasım.1977 ve 18 Ekim 1981 - 02 Haziran 1985 tarihleri arasında Yunanistan Parlamentosunda Milletvekilliği yapmıştır. 7 Ağustos 1989’da Cemaat İkinci Başkanı Sabri Molla Ahmet ve üye Mustafa Ömeroğlu ile birlikte yürütmekte olduğu Batı Trakya Türk Cemaati Başkanlığından istifa etmiştir.

Batı Trakya'da okulların yüzde 60'ı vakıf malıdır, yüzde 20'si de cami ile aynı binadadır.

1974 yılında vakıf yöneticilerinin sözlü olarak Yunan idarecilerine vakıflardan vergi alınmaması konusunda yaptıkları müracaata aldıkları sözlü "vermeyin" sözünden sonra vergi ödememeleri neticesinde 6 milyon Euro borç birikmiştir. Yapılan itiraz sonrasında 3554/2007 No'lu Yasa çıkarılmıştır.

2.2.7. 3554/2007 Vakıflar Yasası

Bu yasa 16 maddeden ibarettir.

Yasanın 7. Maddesi gereği vakıfların emlak ve gelir vergileri, pul paraları hariç kalmak üzere vergi borçları silinmiştir.

2.2.8. 3634/2008 Vakıflar Yasası

3634/2008 Nolu yasa çıkarılarak 3554/2007 sayılı yasanın 7. Maddesi tekrar değiştirilmiştir. Buna göre "Taşınmaz Mal Bileşik Vergisi-Enieo Telos Akinitis Periusias" isimli yeni bir emlak vergi yasası çıkarılmıştır.

Buna göre: Okul, cami, medrese ve mezarlıklar vergiden muaftır. Gelir getiren diğer gayrimenkullerden % 0,1 (binde bir) oranında vergi alınacaktır. Gayrimenkul * % 0,1=Emlak Vergisi

2.2.9 3647/2008 Vakıflar Yasası

"Batı Trakya Müslüman Azınlığın Vakıf ve Taşınmazlarının Yönetimi ve İşletilmesine İlişkin" yasa 24 maddeden oluşmaktadır.

Madde 6/1: Gümülcine, İskeçe ve Dimetoka Belediyeleri idari sınırları içinde olanlar hariç, Trakya'nın yerleşim bölgelerinde kâin her caminin veya camiler topluluğunun vakıf mal varlığını Vakıf Heyetleri yönetir.

Madde 6/2: Vakıf heyeti üç kişiden oluşur, biri başkan, ikincisi kasadar ve üçüncüsü de üye.

Madde 7/1: Vakfın ait olduğu yerleşim biriminin Müslüman halkı, köy imamının olumlu görüşünden sonra, vakıf heyetini seçer.

Madde 7/2: Seçilen şahıslar kendi aralarında toplanır; başkan, kasadar seçerler ve durumu müftüye bildirirler.

Madde 7/3: Seçim neticelerini onaylayan yetkili müftü, devamında Bölge Genel Sekreterini bilgilendirir.

Madde 8: Vakıf heyeti üyelerinden herhangi birinin tayinini reddi, ölüm veya ağır hastalık gibi durumlarda, heyet en azından iki kişiyle devam eder. Anlaşmazlık hallerinde problem müftü tarafından çözülür.

Madde 9: Vakıf heyeti, bu yasanın 3. Maddesinin 2. Paragrafında düzenlenen yükümlülüklerin yanında her mali yıl içinde müftüye ayrıca hesap vermek zorundadır.

Madde 10: Bu maddeye göre, sonuçta vakıflar konusundaki yetkiler Genel Sekreterlikte toplanmaktadır.

Madde 24/3: Seçimlerin yapılması veya idare heyetlerinin oluşmaması durumunda, müftünün de görüşü alınarak Yunan vatandaşı Müslümanlardan oluşan kişilerden, Bölge Genel Sekreteri geçici heyeti oluşturur.

Yunanistan'daki Türk azınlığın vakıflarının idaresi ve tabi olacağı hukukun ilgili anlaşma ve antlaşmalarla oldukça ayrıntılı düzenlendiği; bu düzenin ilk etapta iç hukuka taşındığı anlaşılmaktadır. Uygulamada aksaklıkların yaşanmasına rağmen hukuk zemini bu dönemde korunmaktadır; uygunsuz işlemlere itiraz edebilecek iç hukuk bulunmaktadır. 1967'de başlayan Cunta dönemiyle birlikte tüm diğer azınlık haklarında yaşanan erimenin vakıflara da sirayet ettiği; vakıflara ilişkin hukukun ana temellerinden koparıldığı görülmektedir. 1967'den önce Müslüman Türk cemaat, illerde "Cemaat Reisini" ve "Cemaat Yönetim Kurulu" üyelerini kendisi ve özgür iradesiyle seçmekteydi. Yunanistan'ın ilgili anlaşmalarla yükümlülük altına girdiği bu idari özerklik uygulaması, 1967'den itibaren vakıf yönetimine indirgenmiştir. Seçimle gelenlerin yetkileri de kaldırıldı ve atama yöntemine geçilmiştir.

Cunta ayrıca, Cemâat-ı İslâmiye yönetimlerinin ismini "Müslüman Emlâkini Tedvire Memur Heyet" olarak değiştirmiş ve işlevlerine de kısıtlama getirmiştir. Artık sadece Müslüman vakıf mallarını yönetim görevi bulunmaktadır. Üstelik yönetimdeki isimler de atama yöntemiyle belirlenmektedir. Sadece kurumların yapısı bozulmamış, sadece hakları zedelenmemiştir aynı zamanda vakıfların yani aslında Türk azınlığın kamusal ekonomik kaynakları da Yunan devletinin eline geçmiştir.

Demokrasinin tekrar yerleşmesi sonrasında Yunanistan'ın tüm diğer vatandaşları demokratik düzenin gerektirdiği haklarına kavuşurken ve diğer kurumlarda seçimle yönetime gelme hukuku tekrar hayata dönerken Türk azınlık için Cunta döneminin kurduğu sistem sürdürülmüştür. 1974'te Yunanistan'ın diğer vatandaşları için Cunta dönemi sona ermişse de Türk azınlık için –aslında tüm diğer azınlıklar için de- demokratik şartlar oluşturulamamış, eşit vatandaş muamelesi görme hakkı dâhil olmak üzere azınlık hukukunun gerektirdiği koruma da sağlanamamıştır. 1980'den itibaren azınlığı ilgilendiren konuların tamamı ve vakıfların hukuki durumunu düzenleyen yasa ve kararname ise esasen 1967-1974 Cunta döneminin getirdiği sistemin yasallaştırılmasından ibaret olmuştur. Yunanistan'ın demokratik yollarla iş başına gelen hükümetlerinin de Cunta zihniyetinden kurtulamadığı iddia edilebilir. Bir şekilde devletin kimi güçlerinin arka planda belirlediği sistemin yerleştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bunun bir anlamda hükümetleri de aşan bir yönü olsa gerek ki kabinedekilerin, başbakanların, cumhurbaşkanlarının, mahkeme heyetlerindeki isimleri değişse de Türk azınlığın haklarını dönüştürme; anlaşmalardan doğan hukuktan bağımsız olarak şekillendirme ve hatta Türk azınlık kimliğini dönüştürme girişimlerinde bir süreklilik görülmektedir.

Yunanistan'da 1980 yılından itibaren yapılan tüm kanun ve çıkarılan kararnamelerde ilgili anlaşma ve uluslararası antlaşmaların birbiriyle bağının koparıldığı görülmektedir. Artık sadece Lozan Antlaşması'na atıf yapılmaktadır ve böylece hem azınlık tek bir bölgeyle sınırlandırılmak istenmiş hem de “Müslüman azınlık” ifadesine atıf yapılmak suretiyle Türk kimliği üzerinden bir azınlık hukuku, hakkı söylemi dışlanmıştır. Batı Trakya ile sınırlandırma yapma isteği Yunanistan'ın diğer bölgelerinde özellikle Onikiada'da yaşayan Türk kökenli vatandaşlarının uluslararası hukuktan doğan haklarıyla artık kendini bağlı hissetmek istememesiyle ilgili görünmektedir. Koruma hukuku ortadan kalkınca buradaki Türklerin kendi kimliğini, kültürünü, dilini, dinini koruyacak mekanizmalar devre dışı kalmış olmaktadır. Yunanistan'ın “Müslüman azınlık” ifadesine yönelmesi ise öncelikle zaten yapılagelmekte olan Türk kimliğini reddetme anlayışına kılıf oluşturmaktadır. Batı Trakya'daki Müslümanların Türklerden ibaret olmadığı söylemi ve bir yandan da kendilerini Türk olarak tanımlayan Pomak ve Çingenelele yönelik politikaları⁴⁴ azınlığı bölmek ve taleplerin sesini kesmekle ilgilidir. Ancak bu aynı zamanda herhalde Türkiye'nin buradaki azınlıkla bağını kesme niyetiyle de ilgilidir. Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Müslüman azınlıkla ilgili tasarrufların sadece kendi iç meselesi olduğu söylemini bilhassa 90'lardan itibaren dile getirmesi bu niyetin göstergesidir.

44 Türklere isminde Türk bulunan dernek ve birlikleri kurmaya yasaklar ve AİHM'in kararına rağmen hala daha Türk ibaresi taşıyan derneklerin açılmasına izin vermeyen Yunanistan'ın kendi eliyle Pomak dernekleri kurması ve Pomak örgütlenmesi sağlamaya çalışması bu politikanın parçasıdır.

Yunanistan'ın, 1980'lerden sonra çıkardığı yasal metinlerde Lozan Antlaşması dışındaki anlaşmaları yok sayması, bu kanun ya da kanunnamelerin sadece Batı Trakya'daki vakıflarla ilgili düzenlemeler içermesine de sebep olmuştur. Dolayısıyla Onikiada'daki Türk vakıfları ve Yunanistan'ın diğer bölgelerindeki Türk vakıfları kapsam dışı bırakılmıştır. Ancak aynı zamanda Lozan'da da kayıt altına alınan “yeni vakıflar kurabilme” hakkı da herhalde Batı Trakya bölgesi ile sınırlandırılmıştır. Yani Türkler, Yunan sistemine tamamen uysalar bile artık Batı Trakya dışında yeni vakıf kuramayacaklardır. 3647/1980 tarihli yasa ise vakıfların ekonomik ve idari yetkilerini kısıtlamıştır. Yasa yürürlüğe girmesine rağmen vakıf yönetiminin seçimle belirlenmesi hükmü ise hiç uygulanmamış, atama yöntemi devam etmiştir. Tam da bu sebeple yani vakıf yönetimini Yunan devleti belirlediği için bugün de Türk vakıflarının kamulaştırılması, satılması, el değiştirmesi mümkün olabilmektedir. Uygulanmasa da vakıf yönetimini seçme hakkının da sadece Batı Trakya'da yaşayan Türklere tanındığını; Onikiada Türklerinin ve Yunanistan'ın diğer bölgelerindeki vakıfların kapsam dışı bırakıldığını tekrarlayalım.

3. Türk Vakıf Malları ile Kilise Toprakları Hukukunun Örtüşen Özellikleri

Vakıfların kendine özgü statüsü, Allah'a adanmış, satılamaz, devredilemez, mülk edinilemez ve miras olarak taksim edilemez niteliğidir. Çünkü bu özel hukukun baki olacağına duyulan güvenle belirli ve sürekli bir amaca hasredilmiş mal topluluklarıdır. Bu çerçevede Kilise Toprakları ile benzer bir statüye sahip olduğu ileri sürülebilir.

Annan Planı başta olmak üzere Kıbrıs'ta yeni bir devletin kurulmasını içeren anlaşma denemelerinde Kilise Toprakları ile ilgili özel bir anlaşma yapılmaması, Kilise'ye ait olduğu söylenen topraklar üzerinde tartışma ya da al-ver süreci yaşanmaması, anlaşma planı haricinde tutulmuş ve kesin iade imkânı tanınmış gibi görünmesi bir örnektir. Rumlara iadesi yapılacak toprakların yüzdesi ve yerleri gösterilirken Kilise'ye bırakılan toprakların bu toplama dahil edilmemesi, tamamen ayrı bir şekilde planda yer alması, bu yöndeki yaklaşımımızı desteklemektedir. Kıbrıs'taki Türk Vakıf Mallarının da aynen bu şekilde “iadesi kesin görülen/tartışma dışı bırakılan statüye alınmasının sağlanmaması önemli bir eksikliklerdir. Ancak benzer statüye sahip olduklarına ilişkin algının varlığı da kısmi bir güvencedir. Belirtilmesi gerekir ki Vakıfların idaresi, Vakıf mallarının statüsü gibi hususlar Kıbrıs adası Osmanlı Devleti'nce İngiltere'ye kiralanırken yine anlaşma ile güvence altına alınmıştır; İngiliz Yönetimi bu hukuku tanımış, korumuş, saygı göstermiştir. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası da aynı hukukun devamını sağlayacak

şekilde yazılmıştır. Yani Vakıf mallarına ilişkin hukukun kesintisiz sürekliliği sağlanmış, güvenceye alınmıştır. Vakıf mallarının olağanüstü zamanlaşımı yoluyla kazanılmasında temel kriter olan Vakfın malı ile 36 yıl boyunca mazeretsiz olarak ilgilenmemesi hali⁴⁵ dışında kalan tüm el değiştirmeler de bu koruma altındadır. Yani İngiliz yönetimi döneminde usulsüz yapılan bir takım devir işlemlerinin hukuki takibatı ve gayrimenkullerin gerçek sahibi olan Vakıflar İdaresi'ne iadesi de bu kesintisiz hukuk ve güvencelerle sağlanacaktır.

Fener Rum Patrikhanesi'nin yetkisi altında kabul edilen Yunanistan'daki topraklar da benzer bir statüdedir. Fener Rum Patrikhanesi,⁴⁶ 1928'de Balkan Savaşları'ndan sonra Yunanistan sınırları içerisinde kalan "Yeni Bölgeler/Yeni Ülkeler" in (Kuzey Yunanistan) vekâletini 1928'de Yunan Kilisesi'ne⁴⁷ bırakmıştır.⁴⁸ Ama Yunanistan'a sonradan bağlanan topraklardaki (Adalar) Kilise malları, bunların yönetimi, bu toprakların ruhani liderliği, buraya yapılacak metropolit atamaları ve görünenin ardında kalan bu mülklerin gelirleri ve bunların idaresi İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'nin yetkisinde kalmıştır. Biraz daha açmak gerekirse Yunanistan ilk bağımsızlığını ilan ettiğinde elde ettiği topraklardaki (Atina ve yakın çevresi) kiliseler o dönem bağımsızlığını ilan eden Yunan Ortodoks Kilisesi'ne; Yunanistan'a sonradan bağlanan adalar (Menteşe, Girit, Aynaroz) ruhani ve idari açıdan; Kuzey Yunanistan'ın Batı Trakya ve Yanya bölgeleri ise ruhani açıdan Fener

45 Vakıf mallarının olağanüstü zamanlaşımıyla kazanılmasına ilişkin bkz. Şölen Külahçı Serengil, Vakıf Taşınmazlarının Olağanüstü Zamanlaşımı Yoluyla Kazanılması, AUHFD, 60 (4) 2011: 921-933.

46 Prof. Dr. Turgay Cin, haklı olarak Patrikhane yerine İstanbul Başpiskoposluğu; Patrik yerine de İstanbul Başpiskoposu ifadesinin kullanılması gerektiğini söyler: "Eğer bir Başpiskoposluğun kiliseler üzerinde geniş bir "idari" yetkisi varsa, Patriklik sıfatını kazanır. Eğer bir Patriğin geniş idari yetkisi yoksa çok sınırlı idari yetkisi varsa Başpiskopos sıfatına sahip olur ve sadece dini (ruhani, ilâhi) meselelerle iştigal eder. Osmanlı dönemindeki Patriğin idari ve siyasi yetkileri, imtiyazları 1923 Lozan Barış Konferansında ortadan kaldırıldığından, "İstanbul Rum Patriği veya Fener Rum Patriği, Evrensel Patrik" terimlerinin kullanılması yerinde değildir; hatalıdır. Çünkü, "Patrik veya Patrikhane, Evrensel Patrikhane" terimleri tercih edilip kullanılmaya devam edilirse, üstü kapalı olarak, İstanbul Başpiskoposunun "idari ve siyasi" yetkileri –Lozan Konferansında kabul edilmeyenler- tanınmış olur ve bu da "Patriklik ve Patrikhane" statüsünün hukuken tanınması anlamına gelir ki, ardından da "Evrenselliğin" hukuken tanınması talepleri ile karşılaşılır." Bkz Turgay Cin, Yunan Basımına Yansıdığı Şekliyle, Atina ile İstanbul Rum Başpiskoposları Arasındaki Yönetim Krizi, "Evrensellik" ve Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 8, Sayı: 1, 2006, s.47-86. Kendisi son derece haklı olsa da bu çalışmada vakıfların statüsü konusuna odaklanıldığı için ve karışıklık olmaması kaygısıyla Fener Rum Patrikhanesi ifadesi kullanılmıştır. Öte yandan Kiliselerin idaresiyle, evrensel toplantılarla, yazışmalar ve anlaşmalarla şekillenen Kilise Hukuku'nun kabul ettiği tanımlamalara çalışmada sadık kalmak istenmiştir.

47 Yunanistan Ortodoks Kilisesi, otosefal yani kilise işlerini ulusal düzeyde herhangi bir Patrikten bağımsız olarak yönetebilen ama Ortodoksluğu bağlayıcı kararlar alamayan kiliselerdendir. Bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Patrikhane, Atina, Moskova Çatışması Gölgesinde Yunanistan'da Anayasa Değişikliği, Diplomatik Gözlem, Ocak 2019 ve aynı zamanda şu linkte: <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/patrikhane-atina-moskova-catismasi-go-lgesim-yunanistan-da-anayasa-degisikligi>, 2 Ocak 2019

48 Detay için bkz Ertan Köse, Yunanistan ve Bitmeyen Kin, IQ Kültürsanat yay., İstanbul, 2005, s. 238; Elçin Macar, İstanbul Rum Patrikhanesi, İletişim yay., 2003.

Patrikhanesi'ne bağlıdır.⁴⁹ Aynı konu kiliseye ait gayrimenkuller ve buradan gelen gelirler için de geçerlidir. Yunanistan'daki toplam 35 metropolit Fener Rum Patrikhanesi'nin yetkisi altındadır ve bu da Yunanistan Kilisesi'nin beş idari bölümünden üçü olan ve Girit, Onikiada ve Aynaroz'daki metropolitlerdir. Buralar Yunan hükümetlerinin müdahalesi dışında kabul edilir. Yunanistan'a sonradan bağlanan adalar tanımlaması elbette Rodos ve İstanköy'ü de kapsar ve ilimizi de bu nedenle çeker.

1928'de Patriklik Senedi (Feragatnamesi) ile Yunan Kilisesi'ne bırakılan ise "vekâlet"tir; demek ki sahiplik/maliklik değildir. Anlaşmaya bakılırsa vekâlet de geçici süreli bırakılmıştır. Bugün dahi Yunan Kilisesi ile Fener Rum Patrikhanesi arasında vekâleten bırakılan topraklarda güç mücadelesi sürmektedir. Yunan Kilisesi kendisine doğrudan bağlı cemaatin Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı cemaatten daha fazla olması nedeniyle Fener Rum Patrikhanesi'nin kendi üzerindeki yetkisini kabul etmez ve elbette "Devletsiz kilise olmaz" şiarından hareket eder. Kendisi 5-6 milyon cemaatin kilisesiyken sıralamada 1500 kişilik cemaati olan Patrikhane'nin arkasında yer almayı kabul edemez. Atina Başpiskoposunun yazışmalar da dâhil resmi olarak kendisini "Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu" olarak takdim ederken aynı Başpiskoposu Fener Rum Patrikhanesi'nin aldığı karar metinlerinde ya da mektuplarda "Atina Başpiskoposu" olarak tanımlaması da idari yetki alanları ile ilgili anlaşmazlık ya da mücadelenin bir göstergesidir.

Nitekim Atina Başpiskoposu Hristodoulos, Selanik, Kozani ve Elefterupolis metropolitliklerine atama yaptığında iki kilise arasındaki en ciddi krizlerden biri yaşanmıştır.⁵⁰ Fener Rum Patrikhanesi, kendisine bağlı 42 metropolü 30 Nisan 2004'de acil toplantıya çağırılmış⁵¹ ve Atina Başpiskoposluğunun Kuzey Yunanistan'daki metropolitlikler üzerindeki manevi egemenliğine saygı göstermediğini, kendi ile Yunan Kilisesi arasındaki 1928 tarihli anlaşmaya sadık kalmadığını, kilise kurallarını ihlal ederek Ortodoks Kilisesi'ne zarar verdiğini ve yapılan atamaların (Yunan) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yayınlanmak suretiyle tanınması halinde ise bu bölgelerin yönetimlerine Patrikhane tarafından el konulacağını içeren bir karar almış ve kararı da ilgili taraflara bildirmiştir. Yunanistan'ın o dönemki Milli Eğitim Bakanı Marietta Yannaku, İstanbul'a gelerek

49 Bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Patrikhane, Atina, Moskova Çatışması Gölgesinde Yunanistan'da Anayasa Değişikliği, Diplomatik Gözlem, agm

50 "Ruhani Egemenlik Krizi", Akşam, , 2 Haziran 2004; 338 "Ortodoks Dünyası Karıştı", Milliyet, 1 Mayıs 2004; "Kilise Kavgası Atina'yı Sarstı", Sabah, , 2 Mayıs 2004

51 Menteşe adaları, Girit, Avrupa, Kore ve Amerika'daki Başpiskopos ve Metropolitler de dahildir. Yani Türkiye dışında bulunan 6 metropolit (Amerika'dan Dimitrios; Thiatiron; Büyük Britanya'dan Grigorios; Girit'ten Thimotheos; Rodos'tan Apostolos; Bursa'dan Dionisios (TC vatandaşıdır ama o sırada Yeni Zelanda Metropoliti idi); Nikea'dan Ioannis) söz konusudur ve ilk kez bu toplantı nedeniyle yurt dışından metropolit daveti yapılmıştır.

Patrikhane'nin yetkilileri ile görüşüp Atina Kilisesi'ne iletilen koşulları almıştır. Atina'daki Yunan Kilisesi o gün geri adım atmıştır. Patrikhane daha sonra 4 Temmuz 2004'te yeni bir toplantı düzenleyerek Hristodulos'a verilen cezayı kaldırdı ama ilgili metropolitlerin atanmasını kabul etmek için Fener Rum Patriği Barthelemeos'dan yazılı özür dilemek, İstanbul'da onu ziyaret ederek saygısını sunmak hususlarını da içeren bir dizi yeni koşul öne sürmüştür.

Krizler bazı müdahalelerle veya Yunanistan Kilisesi'nin o an için attığı geri adımlar sayesinde giderilebiliyor ama ana mücadele konusu varlığını her daim korumaktadır. Atanan metropolitler genellikle ölüncüye dek (ya da görevleri yerine getiremeyecek kadar yaşlanıncaya dek) görevde kaldıkları için yeni bir atama durumunda benzer krizler yine gündeme gelecektir. En son Çıpras'ın Başbakanlığının son dönemindeki Anayasa değişikliği girişiminde bu mücadele kendisini üstü kapalı bir şekilde göstermiştir. Fener Rum Patrikhanesini rahatsız eden konuların başında Kiliseyi ilgilendiren değişikliklerin hiç biri hakkında kendilerinin görüşünün alınmaması, kendilerine bilgi dahi verilmemesiydi. Zira Anayasada kilise ve devletin işlevlerinin net şekilde tanımlanması, birbirinden ayrılması planlanmaktadır ve Yunanistan Kilisesi ile hükümet arasında sağlanan konuya ilişkin kilisenin malvarlıklarını da içeren 15 maddelik bir mutabakat da bulunmaktadır. Fener Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos, Yunanistan Başbakanı Çıpras'a "uyarı" niteliğinde yazdığı mektubunda⁵² anayasa değişikliğinde Patrikhane'nin "ekümenik" statüsünün göz ardı edilmemesini talep ederek 1928'de Yunanistan'da yapılan yasal düzenlemelere atıfla Patrikhane'nin Yunanistan'daki rolünün anayasal güvence altına alınmış olduğu iddiasına da yer vermiştir.

3.1. Fener Rum Patrikhanesinin Yunanistan Hukukuyla Mücadelesi

Çıpras iktidarı dönemindeki son anayasa değişikliği hazırlıklarında Yunanistan Kilisesi, din görevlilerinin devlet memuru sayılmaması önerisini kabul etmişti; 210 milyon Euro olduğu belirtilen din görevlilerinin yıllık maaş tutarı da yıllık ödenek olarak bu kiliseye verilecekti. Yunan devletinin her yıl Fener Rum Patrikhanesine ayırdığı 12 milyon Euroluk yardımın yeni durumu hakkında bilgi verilmemesi de muhtemelen rahatsızlığın bir diğer boyutuydu. Ama para işleri bununla sınır değildir. 2011 verilerine göre İstanbul'da 950, Gökçeada'da 182 ve Bozcaada'da 17 Hıristiyan kişi çifte vatandaşlık anlaşması olmadığı ve Yunanistan'da çalışma geçmişleri olmadığı halde Yunanistan Sosyal Yardım ve Sosyal Sigorta Bakanlığı bütçesinden ayrılmış bir tahsisattan Patrikhane'nin onayı ve Yunanistan Başkonsolosluğu

52 Nikolaos Stelya, Bartholomeos'tan Çıpras'a laiklik muhtırası!, 27 Kasım 2018, <https://www.batitrakya.org/yazar/nikolaos-stelya/bartholomeostan-ciprasa-laiklik-muhtirasi.html>

vasıtasıyla üç aylık 1300 Euro “emekli maaşı” alıyordu.⁵³ (Başka para aktarımlarının da söz konusu olabileceğini not düşmek gerekir.) Bugün de kişi sayısı ve rakamlar değişmiş değil, anayasal olarak Kilise ile arasına sınır koyacak olan Yunanistan’ın bu ödemeleri aksatıp aksatmayacağı hususunun açıklığa kavuşturulması gereği de herhalde görülen huzursuzluğun bir başka nedenidir. Burada bahsi geçen miktarların Yunanistan’ın vergilerle, turizmle ve ihracatla oluşan kendi devlet kasasından yapılan ödemeler olmadığı; kaynağın zaten Kilise’ye ait mülkler olduğu belirlemesini “şimdilik bu kadar” kaydıyla not düşelim. 300 bin dönümü bulan geniş tarım toprakları Kilise’nin envanterindedir. Yunanistan’da 1950’lerdeki bir anlaşmaya göre devlet ve kilise arasında kurulan ve kiliseye ait arazilerden elde edilen gelirin aktarıldığı ve gelirin de yarı yarıya paylaşıldığı bir fon bulunmaktadır.⁵⁴ Kilise ibaresi de hem Yunanistan Kilisesini hem de Lozan Antlaşması’nın metni ve tutanakları bakımından İstanbul’daki bir Türk kurumu olan Fener Rum Patrikhanesini kapsamaktadır.

Buraya kadar olan kısım idari yetkilerle ilgili görünmektedir ama aslında ekonomik yetkiler, sahip olunan toprak ve diğer mülklerle de doğrudan ilgilidir. Ama doğrudan toprakla ilgili olması bakımından Yunanistan’ın kiliseye ait toprakları 1987’de kamulaştırma girişiminde bulunduğu ne olduğuna da bakmak faydalı olabilir. Kiliseye ait toprakların toprağı bulunmayan köylülere dağıtılmasını planlayan kamulaştırma yasaının ön hazırlıkları 1976’ta Karamanlis Hükümeti döneminde yapılmış, Papandreu Hükümeti zamanında ise Mart 1987’de Yunan Parlamentosu’nda onaylanmıştı. Bu esasen trilyonlara varan serveti olup da vergi dahi vermeyen Kilise ile bir hesaplaşmaydı ve büyük bir kavgaydı. Kamulaştırmaya karşı çıkan Yunan din adamları girişimlerinden sonuç alamayınca yasanın uygulanması halinde geçmişte ayrıldıkları Fener Patrikhanesi’ne bağlanacaklarını bildirmiş; o dönem Fener Rum Patrikhanesi’nin başında olan Dimitrios da Atina Başepiskoposu Serafim’e, “Anayasaca kabul edilen, mukaddes kanunlarla 1850–1928 yıllarında çıkarılan ve halen kanun niteliğinde olan nizamnameler ışığında, Kutsal Meclis kararı ile “evlat kiliseyi” bu zor anında sonuna kadar destekliyoruz” ifadelerini içeren bir telgraf⁵⁵ yollayarak destek bildirmişti. Yunan din adamları, Fener Rum Patrikhanesi’ne bağlanırlarsa Yunan Hükümetinin müdahalesinden, kamulaştırma girişimlerinden kurtulacaklarını düşündükleri için bu yola

53 Ayrıntılı bilgi ve belge için bkz. Bojidar Cipof, Batmış Yunanistan, İstanbul Rumları’na Maaş Vermeyi Aksatmıyor, 26 Ekim 2011, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/teostrateji-arastirmalari-merkezi/batmis-yunanistan-istanbul-rumlarına-maas-vermeyi-aksatmıyor>

54 Bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Patrikhane, Atina, Moskova Çatışması Gölgesinde Yunanistan’da Anayasa Değişikliği, Diplomatik Gözlem, agm

55 Elçin Macar, a.g.e., s.279 ve 280.

gitmişti. Çünkü Fener Rum Patrikhanesi, Yunanistan dışında bulunmasına rağmen tek bir anlaşma ile elde ettiği mülkiyet, mülkün idaresi, ruhani yönetim gibi haklarını yine bu anlaşma gereğince korumaktadır. Yunan din adamları da Girit, Onikiada ve Aynaroz'a Yunan hükümetlerinin müdahale edememesinden faydalanmak istemişti. Sonuçta bu girişimler sonuç getirdi ve Yunanistan Anayasa Mahkemesi kamulaştırma yasasını iptal etti.

Konumuz açısından önemli olan ise Yunanistan'ın kendi anayasasının ve anayasaya uygun çıkarılmış yasalarının çerçevesine uygun şekilde (kanunilik) ve kamu yararını gözettiğini savunabileceği bir gerekçesi olmasına rağmen kilisenin topraklarını, topraksız köylüler yararına kamulaştıramamış olmasıdır. Modern ve Avrupalı hukuk sistemi, Ortaçağ dönemine ait kilise hukukunun karşısında geri adım atmıştır.

3.2. Fener Rum Patrikhanesi'nin Yunanistan'daki Kilise Toprakları Üzerindeki Yetkilerini Koruyabilmesi

Burada konumuz açısından önemsedığımız kimi hususlar bulunmaktadır. Bunlar Fener Rum Patrikhanesi'nin 1928 tarihli ve devletler arası olmayan bir feragatnameyi Yunan devletine dayatabilmesi ve sonuç alabilmesi; bu hukuku süreğen kılabilmesidir. Bizce sonuç getiren, Fener Rum Patrikhanesi'nin kendine hak gördüğü hukuka sahip çıkmaktaki kararlılığıdır. İrade ve kararlılığın tek başına yeterli olmayacağı açık; içeriden ve dışarıdan alınan destek ile kendi hakkını koruma kararlılığı birbirini besleyen unsurlardır. Burada özellikle ABD'nin⁵⁶ Fener Rum Patrikhanesi'nin yaşatılması konusunu sadece Türkiye'ye değil Yunanistan'a dahi gerek duyulduğunda baskı yapacak denli önemsemesi de belirleyici bir faktördür.

Fener Rum Patrikhanesi'nin metropolitlerin Yunanistan Kilisesince atanması sürecindeki tavrı ve direnişi, karar mekanizmalarındaki etkisini baki kılmakla ilgilidir. Çünkü bu, statüsünü sürdürebilmesinin gereği olan hukukunu koruyabileceği iç desteği sağlaması, sağlam tutması anlamına gelir. Bunu belki siyasi partilerin genel kurula giderken genel başkanın etkisindeki isimlerin delege listesinde olmasını sağlamaları mevzusuna benzetebiliriz. Delegelere hükmeden sonucu belirler; kendi seçtiği delegeye hükmetmek de artık olağanlaşmış işleyiştir. 1928 Anlaşmasının hükmünü sürdürebilmesi de

56 Amerika Başpiskoposluğu da Fener Rum Patrikhanesinin Beyaz Saray ve Dışişleri ile ilişkilerindeki 'garantör rolünü' oluşturur. Bu yorum için bkz. "Kilise Krizinin Diplomatik Kökleri", To Vimo, 23 Mayıs 2004, akt. Turgay Çin, Yunan Basımına .." agm, s.70; Ancak burada ABD'nin kendi hesabına geliştirdiği projelerin etkisinin daha büyük olduğuna inanıyoruz. ABD'nin dinler üzerinden toplumlara yönetme ve yönlendirme projesinin parçası olarak Ortodoks alemini Patrikhane üzerinden yönetme, yönlendirme, Rusya'yı dengeleme, Türkiye'ye müdahale imkanını elinde tutma gibi gerekçelerini not ediyoruz ancak geniş analizini başka bir çalışmaya bırakıyoruz.

dâhil olmak üzere Fener Rum Patrikhanesinin özellikle Yunanistan'ı da ilgilendiren kararlarında Yunanistan'daki metropolitlerin kimler olduğunu belirleyebilmesi bir anlamda Patrikhane için karşılanması gereken şarttır.⁵⁷ Zaten Yunanistan'daki metropolitlerine hükmedemeyen Patrikhane, küresel çaptakiler dâhil her türlü iddiasından vazgeçmek zorunda kalacaktır.

Mesele Patrikhane açısından iddialarını sürdürülebilir kılmak ve belki varlığını korumakla ilgilidir. Ancak bir de Türkiye ve Türkiye'nin pozisyonu meselesi vardır.

Uluslararası anlaşma ya da antlaşmalarla sağlanan bir hukukla değil de idari tüm yetkilerini bırakarak ve sadece Rum azınlığın dini ihtiyaçlarını karşılamak kaydıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği izin sayesinde Türkiye topraklarında kalabilen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm kanunlarına bağlı olan ve kendisi de Türkiye Cumhuriyeti kurumu olan Fener Rum Patrikhanesi'nin yabancı bir ülkede idari yetkilere sahip olduğu iddiası kuşkusuz ki Türkiye'yi birinci elden ilgilendirir.⁵⁸ Patrikhane'nin Yunanistan'daki bazı bölgelere din adamı atamasının, oradaki mülklerinin idaresi hakkında girdiği ilişkilerin Lozan Antlaşmasına ve Türk yasalarına aykırı olduğu da not düşülmelidir. Patrikhane'nin Türkiye'de cemaatinin olmadığı yerlere metropolit ataması da aynı şekilde kendisine verilen iznin sınırlarını aşması ve Lozan sisteminin bozulmasıyla ilgilidir, sessiz kalmanın icazet vermek anlamına gelebileceği unutulmamalıdır.

SONUÇ: Denge Hukuku

Yunanistan Türkleri, “yasalar önünde eşitlik” ve “eşit vatandaşlık” hakları ile öz benliklerini ihya eden Türklük kimliklerini koruma arasında sıkıştırılmıştır. Yunan Devleti, Türklerin örgütlenmelerini engellemekte ve azınlık nüfusunu bölerek zayıflatmakta, Türkçe yerine Yunanca eğitim, azınlık okulları yerine devlet okullarının tercih edilmesini zorunluluk haline getirmekte, seçimlerde Yunan adaylara oy verilmesini mecburileştirmekte ve

57 “Patrikhanenin 1928 tarihli Patriklik Senedi kararını iptal etme yolundaki tehditleri üzerine, Menteşe Adalarının Yunanistan kilisesine bağlanacağı yolunda çıkan söylentiler hakkında dün Rodos'taki (Yunan Devlet Radyosu) ERA18 radyosuna beyanatta bulunan yeni Rodos Metropoliti Kirillos şunları söylemiştir: ‘Böyle bir şeyler söylenmiş olabilir ve bazı kimseler böyle bir şeyi hayal edebilirler. Ancak bu pek kolay değildir. Bu konuda bölgedeki dini liderlerin tutumu da çok önemlidir. Örneğin ben, böyle bir şeyi katiyen kabul etmem. Makamımdan olurum, böyle bir kararı imzalamam. Girit'teki dini liderler de aynı şekilde davranacaklardır.’ açıklaması (Proodos Gazetesi, 4 Mayıs 2004, akt Turgay Cin, Yunan Basınına... ağm s. 73) Menteşe Adalarının Yunanistan Kilisesine bağlanma ihtimalinin olduğunu ama metropolitlerin direniş göstererek bunu engelleyebileceği anlamına da gelmektedir.

58 Fener Rum Patrikhanesinin hukuki statüsü için bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Fener Rum Patrikhanesinin Hukuki Statüsü, AVİM, <https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/FENER-RUM-PATRIKHANESI-NIN-HUKUKI-STATUSU>, 18 Ekim 2022

aynı zamanda da Türkiye'nin azınlık hakları konusunda girişimde bulunma imkânlarını tüketmektedir. Yunan devlet aklı, Türk azınlığın haklarını ve hukuki statüsünü dönüştürme işini hukuki düzenlemelerle yaptığı için sert güçle yapılan dönüştürmelerde gösterilecek tepkiler gösterilememektedir. Hatta süreklilik arz eden ve sistematik olarak yapılan dönüştürme süreci yani asimilasyon politikaları zamana yayıldığı için tam olarak da anlaşılammaktadır.

Kendi görevlisini, yetkilisini atama hakkının korunması da, Yunanistan'daki Türk Vakıflarının idaresini yapacak kişilerin Yunanistan tarafından atanması mevzuuyla birlikte görülmelidir. Zira görevlileri belirleyen, vakıf mallarının idaresini de aslında eline almış olacaktır. Sonuçta Türk Vakıf mallarının hukuka aykırı olarak satılması,⁵⁹ vakıf idarecilerinin belirlenmesine ilişkin hukuk çığnendiği için mümkün olabilmıştır. Yunanistan'daki Türk Azınlığa ait Vakıfların satılması, el değiştirmesi ile ilgili konunun hukuka aykırı yanını da vakıf idarecilerinin atama usulüyle göreve getirilmesi oluşturur.

Vakfa ait mülklerin satışını hukuka aykırı kılan husus, vakıf yönetiminin Türk cemaatçe seçilmesini öngören hukuka rağmen atama yoluna gidilmesidir. Bu da kamu yararı gözetilerek yapılabilecek bir kamulaştırma işlemini dahi sakatlar. Bir hukuki işlemin doğabilmesi için öngörülen ve kurucu nitelikte olan emredici hükümlere aykırılık halinde, bu aykırılık işlemin unsurlarında eksikliğe yol açar ve “yokluk” dediğimiz hukuki bir

59 “Yunanistan hükümeti, Lozan Anlaşması'na rağmen İstanköy ve Rodos'taki Müslüman Türk azınlığına ait Kos İslam Vakfının arazilerini camilerin restorasyonuna kaynak sağlama gerekçesiyle birer birer satıyor. Vakfın Atina tarafından yapılan tayinle yönetildiğini söyleyen Türkler 70'ten fazla mülkün satılarak belediyeye aktarıldığını belirtti. Son olarak Kos İslam Vakfına ait İstanköy (Kos) Adası'ndaki 34 dönümlük arazi Kos Vakıf Malları İdaresi onayıyla 181 bin Euro karşılığında bir turizm şirketine satıldı. Ocak ayında alınan kararın ardından satışı geçen ay (Haziran 2019) resmi olarak tamamlanan arazi için bölgedeki beş caminin restorasyon masraflarının karşılanması gerekçe gösterildi.” Yunanistan, Türklere ait vakıf mallarını satıyor!, 21 Temmuz 2019, <https://www.timeturk.com/yunanistan-turklere-ait-vakif-mallarini-satiyor/haber-1140028>; Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı imzalı 9 Ocak 2019 tarihli basın açıklamasından: “AİHM ve Avrupa Birliği ölçütlerine göre, şimdiye kadar yapılan bu satışların tümü usulsüz ve geçersizdir. Buna karşın, son yıllarda Türk-Müslüman Vakıflarına ait mallar Yunanistan tarafından haraç-mezat satılmaktadır. Son aylarda İstanköy'de de Vakıf Mallarının elden çıkarılması ile ilgili iki konuya dikkatinize çekmek istiyoruz. Bunlar, İstanköy'de yapılması tasarlanan Hastane Binası için vakıfa ait arazinin elden çıkarılması ile Gurniati-SCHINARI mevkiindeki 34120 metre karelik yine vakıfa ait bir arazinin 31 Ocak 2019 tarihinde müzayede ile satılacağı konusudur. Geçmişte de Rodos Vakfına ait birçok taşınmaz mal bu şekilde elden çıkarılmıştı. Günümüzde neredeyse Rodos Vakfı'na ait taşınmaz mal kalmamış durumdadır.” 14 Ocak 2019, <https://www.milatgazetesi.com/dunya/yunanistan-turklerin-vakif-arazisine-gozdikti/haber-192414>; İstanköy'deki Türk vakıf malları Yunanlılara peşkeş çekiliyor, ‘Türk vakıflarına ait arazileri satışa çıkaran Yunan Hükümeti, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Birleşmiş Milletler Azınlık Haklarına Dair Bildiriyi ve uluslararası hukuku açık bir şekilde ihlal etmektedir’, 21 Ocak 2019, <https://www.aydinlik.com.tr/istankoy-deki-turk-vakif-mallari-yunanlilara-peskes-cekiliyor-ozgurluk-meydani-ocak-2019-1>

durum söz konusu olur. Yok sayılan işlem, şeklen dahi meydana gelmemiştir. Konunun bu kapsamda Yunanistan mahkemelerine taşınarak iç hukuk yolunun tüketilmesi ve AİHM'e gidilecekse de davanın kamulaştırma ya da Türk azınlığa ait camilerin tamiratına harcanmak üzere diye gösterilen usulsüz satışlar üzerinden değil, bu işlemin anlaşmalarla korunan Vakıf idaresinin Türk azınlıkça seçilecek kişiler tarafından yapılması gerektiği kuralının çiğnendiği gerekçesi üzerinde durulması daha doğru olacaktır.

Vakıf mallarının korunması Yunanistan'daki Türk azınlığın kendi dilinde eğitim alması, okullar açabilmesi, din ve ibadet özgürlüğünü kullanabilmesiyle de doğrudan ilgilidir. Vakıflar yoksa Türk olmayacaktır; Vakıf yönetimi Türklerde olmazsa da Vakıflar olmayacaktır.

Burada Başmüftülük makamının statüyü belirleyen hukukun öngördüğü şekilde seçimle oluşturulamaması da konuyla ilgilidir. Zira tüzel kişilik olduğu 1920 Sevr Antlaşması'nda vurgulanan İslam Cemaati'nin işleyişini tanzim ve denetleme yetkisi Başmüftü'de olacaktı. Başmüftü seçiminin yapılamaması, azınlık haklarıyla ilgili her türlü koruma hükmünün çiğnenebilmesini Yunanistan için kolaylaştırmıştır. Yunanistan'daki Türk azınlığın tüm sorunları birbiriyle bağlantılıdır. Eğer vakıf mallarına sahip çıkabilse, eğitim konusunda Türk okulların ardı ardına kapatılması sorunu⁶⁰ bugünkü boyutta olmayabilirdi. Keza Onikiada Türkleri için yeni nesillerin Türkçeyi artık

60 Yunanistan dokuz Türk okulunu kapattı, "İskeçe ve Gümülcine'de iki lisede bu yıl Yunanistan Eğitim Bakanlığının kararıyla Türkçe ders saatlerinin azaltılmasının yanı sıra 2010'da başlatılan uygulama çerçevesinde öğrenci sayısının yetersiz olması gerekçesiyle 9 azınlık okulu daha kapatıldı", Hürriyet, 19 Eylül 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/yunanistan-dokuz-turk-okulunu-kapatti-40226512>; Altı Azınlık Okulu Daha Kapanıyor, "2019-2020 yeni eğitim öğretim yılının başlamasına az süre kala Batı Trakya genelinde 6 Türk Azınlık İlkokulunun daha kapatılması karara bağlandı. Son 10 yılda kapatılan azınlık ilkokulu sayısı 60'ı aştı./ Bazı azınlık ilkokullarında da sınıf sayıları azaltılacak." Birlik Gazetesi, 4 Ağustos 2019, <http://birlikgazetesi.org/6-azinlik-okulu-daha-kapaniyor/>; Eğitimdeki diğer sorunlarla ilgili örnek olması bakımından bkz. Türklere Tarih Dersi Yok, Yunanistan, devlet okullarında okutulan kitapların azınlık okulları müfredatına alınmayarak eksik ve farklı bilgilerle kaleme alınan Frangudaki programını uyguluyor. Azınlık Türk okullarına yönelik müfredatta tarih ve coğrafya ders kitapları bulunmuyor. Okul yönetimlerinin Frangudaki programı yetkililerinden talep ettiği tarih ve coğrafya kitapları için ise "bu derslerin çok da önemi yok" cevabı alındığı bildirildi./ 150 bine yakın Türk'ün yaşadığı Batı Trakya'daki azınlık okullarında Türk öğrencilere yönelik 1997'den bu yana uygulanan "Müslüman Çocukların Eğitimi" programı protesto ediliyor. İskeçe'deki Merkez Azınlık İlkokulu'nun başlattığı boykot eylemine katılan okul sayısı 30'u aştı., Sabah, 27 Eylül 2019, <https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/09/27/bati-trakya-turk-okullari-boykotta> ; "2006 yılından beri zorunlu olan anaokulu eğitimi konusunda azınlığın talepleri hiçe sayılmıştır. Anaokulu eğitimi almadıkları gerekçesiyle Rodop ve İskeçe illerinde bazı azınlık mensubu öğrencilerin, ilkokul birinci sınıfa kayıtlarının yapılmadığını hayretle izlemekteyiz." Yunanistan'da Azınlıkların Eğitim Sorunu, Anadolu Ajansı, 12 Eylül 2012, <https://www.haberler.com/yunanistan-da-azinliklerin-egitim-sorunu-3931579-haberi/> "Yunanistan'da 2017'de (2006) başlatılan mecburi anaokulu uygulamasıyla, azınlık çocukları Türkçe anadili özelliği gözetilmeksizin ülke genelindeki zorunlu okul öncesi eğitim kapsamına dahil edilmeye çalışılmakta, bu durumun ise azınlık çocuklarını eğitim hayatlarının başında ana dilleri olan Türkçe ile etkileşimine mani olmaktadır." Batı Trakya'da İki Dilli Eğitim Veren Anaokulu Açılması Talebi, Anadolu Ajansı, 13 Nisan 2018, <https://www.haberler.com/bati-trakya-da-iki-dilli-egitim-veren-anaokulu-10753124-haberi/> Ayrıca bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Batı Trakya'da Azınlık Anaokulları Meselesi, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yayını, Eylül 2014

unutması gibi bir sorun da ortaya çıkmazdı. Başmüftü seçimi yapılabilir olsaydı atanmış müftü-seçilmiş müftü sorunu doğmayabilirdi; Rodos ve İstanköy'de müftülük kurumu oluşturulmuş olabilirdi ya da en azından camilerin Türklerin ibadeti için açık kalması sağlanabilirdi; bu sistem vakıf yöneticilerin atanması usulüne gidilmesine karşı çıkabilecek, hukuki yollarla direnebilecek azınlık bilincini güçlü kılar ve her halükarda vakıf yönetimi yine Türklerin elinde olurdu. 1913 Atina Anlaşmasında yer alan vakıf yönetiminin ve müftülerin İstanbul'la (Cumhuriyet'le birlikte Ankara) bağlantısını Şeyhülislam (şimdi Diyanet İşleri Başkanı) üzerinden kuran hükümlere dikkat etmek ve uygulanmasını sağlamak gereklidir.

Durumun Yunanistan'daki Türk azınlığın statüsü, korunması gereken hakları ile bağlantılı olduğu da göz önünde tutulmalıdır. Fener Rum Patrikhanesi, bir Türk kurumu olmasına rağmen Yunanistan'daki mülklerine sahip çıkabiliyorken Yunanistan'da bunun muadili olan Başmüftülük makamının dahi oluşturulamamasının bir sorun olduğu görülmeli ve anlatılmalıdır. Patrikhane 1928 tarihli ve devletler hukuku alanına girmeyen bir anlaşmaya dayanarak mülkünü, yetkisini koruyup Yunan mahkemeleri aracılığıyla hükümetlerin geri adım atmasını sağlayabiliyorken Yunanistan'daki Türklerin devletler hukuku alanındaki güvencesine rağmen makamlarını, mülklerini, haklarını ve dahi kimliklerini koruyamaması kabul edilemez.

Patrikhane, Yunanistan'da hem Yunanistan Kilisesi karşısındaki hiyerarşik üstünlüğünü koruma hem idari yetkisi bulunduğunu iddia ettiği yerlerdeki ve ayrıca ruhani yetkilerinin bulunduğunu iddia ettiği yerlerdeki egemenlik haklarını koruma ve aynı zamanda Yunanistan topraklarındaki kilise malvarlığının gelirlerini koruma mücadelesi veriyor. Bunu Yunanistan'da kimi zaman Yunanistan Kilisesi ve onu destekleyen metropolitlere karşı kimi zaman da Yunan devletine karşı yapıyor.⁶¹ Desteğini ise bazen –özellikle Türkiye'nin egemenliğinde olan konularda- Ortodoks dahi olmayan ABD gibi ülkelerden, bazen ABD ve Avrupa'daki Archonlar, Yunan ve Rum lobisi gibi örgütlerden, bazen Yunanistan'daki kendine bağlılığını sürdüren metropolit ve diğer din adamlarından alıyor. Desteği sürdürülebilir kılan ise Patrikhane'nin lideri, meclisi, metropolitleri, hedefleri bütünüdür. Bunlar bir bütündür ve strateji üretebilmekte, yönlendirebilmektedir. Bunu bir nevi “üst akıl” olarak

61 Küresel çaptaki Ortodoks âlemindeki hiyerarşik üstünlüğünü koruma mücadelesine burada değinmiyoruz. Ancak bu konuda son gelişmeleri içeren analiz için bkz Gözde Kılıç Yaşın, Ortodoks Paradoks: Çatışan Medeniyetler ve Bölünen Kiliseler, Diplomatik Gözlem, Ekim 2018 ve aynı zamanda şu linkte: <http://soyledik.com/tr/makale/7729/ortodoks-paradoks-catisan-medeniyetler-ve-bolunen-kiliseler—gozde-kilic-yasin.html> ayrıca ilgili olarak Gözde Kılıç Yaşın, Ekümenikliğin Yargı Mücadelesi, Cumhuriyet Strateji, Yıl: 4, Sayı: 166, 3 Eylül 2007; YAŞIN, Gözde Kılıç. “Ruhban Okulu Çıkmazı” Cumhuriyet Strateji, Yıl : 2, Sayı : 72, 14 Kasım 2005

nitelemek mümkündür. Ne tek başına Patriktir, ne meclis üyeleri, ne hedeflerdir. Ancak tamamı bütün olarak bahsettiğimiz akıldır. ABD'nin stratejini gören ve kendi lehine kullanabilme yetisini sergileyen de bu akıldır. Kuşkusuz ki kendi liderini seçebilmesi, kurumlarını oluşturabilmesi, meclis toplantılarını yapabilmesine imkân tanıyan bir sistemin içinde olması da avantajıdır. Burada sıraladıklarımız Yunanistan'daki Türk azınlığın durumuyla ilgili ilham vermelidir. Türkiye'deki Rum azınlıktan ayrı bir varlık olarak kendini oluşturan Patrikhane gibi Yunanistan'daki Türk azınlıktan ayrı bir varlık olarak kendini oluşturacak Türk İslam Birliği/ İslam Cemaati İdaresi gibi resmi olarak tanınmış bir yapıya ihtiyaç bulunmaktadır.⁶² Bu yapının yeniden canlandırılması gerekir. Bunun hukuki zemini de Başmüftülük makamını düzenleyen hükümlerde bulunmaktadır.

Yunanistan'ın ise hükümetleri, mahkemeleri, karar alıcı ve uygulayıcılarıyla Türk Azınlık Vakıfları ile Kilise malları ve ilgili kurumlarına eşit muamele yapmadığını; adil bir yaklaşım geliştirmediğini not ediyoruz. Türk Vakıflarına getirilen vergiler, vergi oranları; Vakıfların yönetiminde vakıf sahiplerine söz hakkı tanınmaması, seçimlerin gerçekleştirilmesinin önlenmesi, yönetim ve denetimin Yunan devleti eliyle yapılması; Vakıf mallarının kamulaştırma, satılma gibi yöntemlerle Vakıfların elinden çıkarılması gibi uygulamalar Kilise'ye ait toprak ve mallar için söz konusu olmamaktadır. Kilise ve kilisenin kurumları vergiden muafken, Türk Vakıflarının gayrimenkulleri olan ticari kuruluşlarla aynı oranda vergiye tabi tutulması eşitliğe aykırıdır; ayrımcılık yapıldığının ve adil bir sistemin kurulmadığının göstergesidir. Yunanistan'ın teokratik bir devlet olması, anayasasında Ortodoks dinine atıf yapılması, demokratik olmasının önünde engel teşkil etmemelidir. Türk azınlıkla ilgili her türlü konuda Cunta dönemi anlayışının sürdürülmesi; AB sisteminin içinde kabul edilebilir bir azınlık sistemi yaratmak için bu anlayışı yasa ve kararnamelerle pekiştirmesi ve uluslararası antlaşma ve anlaşmalardan doğan yükümlülüklerinden kaçarak Türk azınlığı kendi istediği kimliğe ve hukuka dönüştürmeye çalışması kabul edilemez.

Yunanistan, Lozan Antlaşması'nda kapsamı belirlenen azınlıklar hakkındaki yükümlülüklerini çiğnemekte ve Patrikhane de kendisine verilen "sınırları belirli" izni aşmaktadır. Türkiye'nin bugüne kadarki duruşunun her iki konudaki olumsuzlukları gideremediği ortadadır. Üstelik Türkiye'de haklarının çiğnendiğini söyleyen bir Rum azınlık da söz konusu değildir. Kimlik, eğitim, dini özgürlükler, kurumlar alanlarında kayıt altına alınmış hiç

62 Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu, yokluk içinde çıkan, büyük bir misyon üstlenen ve bahsettiğimiz eksikliği gidermeye çalışan önemli bir yapı. Böyle bir yapının Yunan devleti tarafından ilgili anlaşma ve antlaşmalardaki görev ve yetkileriyle tanınması, Rodos ile İstanköy Türklerini kapsamı gerekir.

bir şikâyet bulunmamaktadır. Patrikhane ise Rum azınlıktan ayrı bir kurum niteliğini sürekli olarak belirgin kılmakta, böyle yapmakla da Türkiye'nin Rum azınlığın dini ihtiyaçları için kalmasına izin verdiği bir kilise olma niteliğini aşmaktadır. Bu, mütekabiliyet ilkesinin tek taraflı olarak nasıl dengesizleştiğinin göstergesidir.

Türkiye, Lozan Antlaşması ile ülkesindeki Rum azınlığın –diğer dini azınlıklarla birlikte- antlaşmada işaret edilen haklarına saygı duymakla, bunları uygulanır kılmakla yükümlüdür. Ancak aynı zamanda Yunanistan'daki Türk azınlığın Lozan Antlaşması ve bu antlaşmanın parçası olduğu 16. Protokolle belirlenen 1920 Sevr Antlaşması ve 1913 Atina Anlaşması hükümlerinin sağladığı hukukun güvencesinde yaşamasını sağlamakla da yükümlüdür. Haksızlığı gidermekle yükümlü olan Yunanistan'dır ama bunun sağlanmasından Türkiye de sorumludur. Türkiye için Yunanistan'ı bu hukuka zorlamak haktır ama Yunanistan'daki Türk azınlığa karşı da yükümlülüktür. Bugüne kadarki yöntemler sonuç getirmemişse ve iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi, hatta karşılıklı ziyaretlerde Türk azınlığın hakları konusunun gündeme getirilmemesine ilişkin nezaket, gidişatı değiştirmemişse başka bir yol aramak zorunluluktur. Yeni stratejiler belirlenmeli, denenmemiş yöntemler denenmelidir. Hukukun bir moral baskı ortamı yaratılincaya dek anlatılması yoluna gidilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adıyeke, Ayşe Nühket, Yunanistan Sınırları İçinde Bir Azınlık Örgütlenmesi: Cemaat-ı İslamiye'ler, DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C1/S2, s. 265-287, 1992
- Adıyeke, Nuri - Nühket Adıyeke, 1912-24 Yılları Arasında Selanik'te El Konulan Müslüman Vakıf Emlâkı ve Eşyası, Celal Bayar Üniversitesi Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu, 13-15 Mayıs 2010, Bildiriler 1. Cilt, Manisa 2010
- Ahmet, İlhan, Yunanistan Batı Trakya'da Var Olan Osmanlı Türk Vakıflarının Hukuki Statüsü ve Fiili Durumu, Dünya Vakıflar Konferansı, 23-24 Eylül 2013, file:///D:/VAKIF/İlhan%20AHmet%20BTT%20Vakıfları.pdf
- Ahmet, İbrahim Kelağa “Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İki dilli (Türkçe – Yunanca) Azınlık İlkokulları”, Türk Dünyası İncelemeleri, Cilt: VI, Sayı: 1, Yaz 2006
- Alioğlu, Cafer, Dünden Bugüne Batı Trakya, Dizayn Ofset, Bursa, 2005, s.88.
- Ayhan, Halis, Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki Ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 42. Sayı Ekim 2014
- Burma, Mustafa, Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Eğitimi, (Danışman Prof. Dr. Hasan B. DİLAN), yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak, 2008
- Carss-Frisk, Monica, Mülkiyet Hakkı, İnsan hakları el kitapları, No. 4, www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el.../mulkiyet_hakki.pdf
- Cem, İsmail, Türkiye, Avrupa, Avrasya: Strateji, Yunanistan, Kıbrıs, Birinci Cilt, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Cin, Turgay, Yunan Basınına Yansıdığı Şekliyle, Atina ile İstanbul Rum Başpiskoposları Arasındaki Yönetim Krizi, “Evrensellik” ve Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 8, Sayı: 1, 2006
- Cin, Turgay, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Eğitim ve Öğretimine İlişkin Hukuki Düzenlemeler (1830–1940), Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü ve Türk Dil Kurumu işbirliği ile düzenlenen II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi (19-25 Nisan 2010)

- Cin, Turgay, 3647 Sayılı ve 2008 (3647/2008) Tarihli Yunanistan Vakıflar Yasası ve Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Sayı: 2, 2013, s.63-121 (Basım Yılı: 2014)
- Cin, Turgay, Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, s.1111-1143
- Cipof, Bojidar, Batmış Yunanistan, İstanbul Rumları'na Maaş Vermeyi Aksatmıyor, 26 Ekim 2011, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/teostrateji-arastirmalari-merkezi/batmis-yunanistan-istanbul-rumlarına-maas-vermeyi-aksatmıyor>
- Ercan, Yavuz, Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları, Turhan Kitabevi, Ankara 2001
- Eren, Halit (ed.), Mustafa Oğuz -Zekai Mete, Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları: Vakfiyeler, Yunanistan (5 Cilt), IRCICA Yay., 2017, İstanbul
- Galip, Salahaddin, Batı Trakya'da Yazabildiklerimden, İstanbul, Kastaş Yayınevi, 1998
- Hanağası, İlhan, Mülkiyet Hakkı, Danıştay İnsan Hakları Komisyonu, https://www.danistay.gov.tr/upload/2_mulkiyethakki.pdf
- Hatemi, Hüseyin, Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul- 1969
- Hatipoğlu, Murat, Yunanistan'da Tanınmayan Azınlıklar, ABTTF Yay., https://www.abttf.org/BilimselCalismalar/ResearchSerie4_TR.pdf
- Heraclides, Alexis, Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye, Çevirenler: Mihalis Vasilyadis – Herkül Milas, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- Kaymakçı, Mustafa - Cihan Özgün (ed), Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi, DT Yayıncılık, İzmir, 2015
- Kaymakçı, Mustafa - Cihan Özgün(ed.), Rodos ve İstanköy Türk Vakıfları, DT Yayıncılık, Konya, 2019

Kılıç, Hulusi, Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler (Bugünkü Türkçe ile Tam Metinleri), T.C. Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanlığı Yayını, 1992.

Kılıç Yaşın, Gözde, Patrikhane, Atina, Moskova Çatışması Gölgesinde Yunanistan'da Anayasa Değişikliği, Diplomatik Gözlem, Ocak 2019

Kılıç Yaşın, Gözde, Ortodoks Paradoks: Çatışan Medeniyetler ve Bölünen Kiliseler, Diplomatik Gözlem, Ekim 2018

Kılıç Yaşın, Gözde, Ekümenikliğin Yargı Mücadelesi, Cumhuriyet Strateji, Yıl: 4, Sayı: 166, 3 Eylül 2007

Kılıç Yaşın, Gözde, "Ruhban Okulu Çıkmazı" Cumhuriyet Strateji, Yıl : 2, Sayı : 72, 14 Kasım 2005

Kılıç Yaşın, Gözde, The Lausanne Debate: A Turning Point In Turkish-Greek Relations, Diplomatic Observer, January 2019

Kılıç Yaşın, Gözde, Mitsotakis Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri, Yörünge Dergisi, Ağustos 2019

Kılıç Yaşın, Gözde, Batı Trakya'da Azınlık Anaokulları Meselesi, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yayını, Eylül 2014

Kılıç Yaşın, Gözde, Fener Rum Patrikhanesinin Hukuki Statüsü, AVİM, 18 Ekim 2022,
<https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/FENER-RUM-PATRIKHANESI-NIN-HUKUKI-STATUSU>

Kılıç Yaşın, Gözde, Fener Rum Patrikhanesinin Statü İlerletme Çabası ^ve Yarattığı Düşümler, AVİM, 24 Kasım 2022,
<https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/FENER-RUM-PATRIKHANESININ-STATU-ILERLETME-CABASI-VE-YARATTIGI-DUGUMLER>

Kırlıldökme, Rıza, "Batı Trakya'da Türkçe ve Öğrenim-3" , Gündem, Sayı: 0396, 15 Ekim 2004

Köse, Ertan, Yunanistan ve Bitmeyen Kin, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2005

Külahçı Serengil, Şölen, Vakıf Taşınmazlarının Olağanüstü Zamanaşımı Yoluyla Kazanılması, AUHFD, 60 (4) 2011: 921-933.

Macar, Elçin, İstanbul Rum Patrikhanesi, İletişim yay., 2003.

Meray, Seha L, Lozan Barış Konferansı, Takım:1, Cilt:1, Kitap:2, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970

Öztürk, Nazif, Menşe-i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1.Baskı Ankara, 1983, s.27.

Tsitselikis, Konstantinos, Old and New Islam In Greece, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2011, s. 104.

ALMAN NERİYYAT BÜROSU
Universiteler, Fabrikalar
ve her türlü işin alınması talimatları
kuvvetinde çalışır. Ankara
TELEFON: 23 13 45

Cumhuriyet

GERÇEK ÇİÇEK
Makaleler, söyleşiler, haberler, fotoğraflar
ve evrensel değerlere atfıyla yazılan
ve her gün farklı konularla
ilgilendirilen, Türkiye ve dünya
genelinde yaygın olarak okunulan
ve her gün farklı konularla
ilgilendirilen, Türkiye ve dünya
genelinde yaygın olarak okunulan...

33. Kurul y. 5. Sayı 11.802
Tebliğden Önce Genel Kurulda: 22.000, Tebliğden Sonra: 22.000
Tebliğden Önce Genel Kurulda: 22.000, Tebliğden Sonra: 22.000

Salı 4 Haziran 1957

Batı Trakyada cemaat idare heyetleri seçildi

Kıbrıs mukabil Batı Trakya meselesinin Türk hükümeti tarafından ele alınabileceği ihtimalini düşünen Yunan resmi çevreleri, hükümet taraftar listelerinin kazanmasına çok çalıştı

Bir İş Bankası heyeti Rusya'ya hareket etti
Bankanın teknik müşavirlerinden müteakik heyet kendilerini Moskova'da buluşturma toplantıları yapacak

Gümüşine'de Hükümet baskısı bir netice vermedi, inkılabçı liste oyların yüzde 85 ini kazandı

Özel surette giden Sahab Bakıoğlu bildiriyor
Cumhuriyet Halk Partisi'nin Batı Trakya'da cemaat idare heyetleri seçildi. Bu heyetlerin kurulması, Yunanlar tarafından Batı Trakya'da cemaat idare heyetleri seçildi. Bu heyetlerin kurulması, Yunanlar tarafından Batı Trakya'da cemaat idare heyetleri seçildi.

Maras C.H.P. il kongresi hâdiseli geçti
İl kongresi Maras'ta yapıldı. Kongrede Halk Partisi'nin Batı Trakya'da cemaat idare heyetleri seçildi. Bu heyetlerin kurulması, Yunanlar tarafından Batı Trakya'da cemaat idare heyetleri seçildi.

Batı Trakya Cemaat İdare Heyetleri

Bunlar kim?
Genel Kurul'da 22.000 oyluk ve 22.000 oylukla seçildi. Bu heyetlerin kurulması, Yunanlar tarafından Batı Trakya'da cemaat idare heyetleri seçildi.

Suriyede her an ciddi bir hâdisе çıkabilir
Suriye'de her an ciddi bir hâdisе çıkabilir. Suriye'de her an ciddi bir hâdisе çıkabilir.

Halk Partisi milletvekillerinden sonra Anayasa Partisi Grubu da Meclise boykot ilan etti
Halk Partisi milletvekillerinden sonra Anayasa Partisi Grubu da Meclise boykot ilan etti.

Meclis dün kü oturumu
Bir kanun teklifi kabul edildi, bir tasarı da birinci okunmaya girdi

Halk Partisi Milletvekilleri

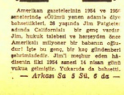
Müzayedeye çıkarılan Türk bayrağı
Müzayedeye çıkarılan Türk bayrağı. Müzayedeye çıkarılan Türk bayrağı.

Türk Bayrağı Müzayedeye Çıkarıldı

Amerikan ölümü yenen adamı gherimizde bir çukurda da daha ölecek!
Amerikan ölümü yenen adamı gherimizde bir çukurda da daha ölecek!

Bir münasebetimiz
Bir münasebetimiz. Bir münasebetimiz.

Amerikan Ölümü Yenen Adamı

1956-1957 YUNUS NADİ
Mükâfata Şiir Müsabakası
Neşredilen şiirlerin büyük jüri hazırlığı devresi başladı

Amerika Bağdat Paktı Askeri Komite üyesi

Dün Karacî'de toplanan Bağdat Paktı Konseyinde bir konuşma yapan Nuri Said Paşa "Irak Kıbrıs meselesinde Türk Hükümetini desteklemektedir," dedi

Şeyh'in yollar için şerefiye vergisi alınmaz
Şeyh'in yollar için şerefiye vergisi alınmaz.

Bagdat Pakti Askeri Komite Üyeleri

Tartışmalara sebep olan bir mukavele

Karabük fabrikaları ile dernek arasında yapılan mukavele dağıtılarak Şerifeddin Ahyar (C.H.P.) in sorularına Samet Açoğlu cevap verdi

Karaklıktan zarar gören çiftçiler
Karaklıktan zarar gören çiftçiler.

Serbest güreşte 3. defa Dünya şampiyonu olduk

Ferdi tasnifte Kartal, Akbaş, Dağıstanlı ve Kaplan dünya birinciliğini kazandılar

Dünya Şampiyonluk Kazananları

AVİM Rapor No: 22 • Mayıs 2023

Batı Trakya'da cemaat idare heyetleri seçildi

— Baştafı I inci sahifede —

Bu seneki cemaat seçimlerinin ehemmiyeti, doğrudan doğruya dış politika meseleleri ile ilgili görülmektedir.

Bilindiği gibi, Batı Trakya Cemaat İdare Heyetleri 1949 Eylülüne kadar hükümet tarafından tayin suretiyle işbaşına getiriliyordu. Ancak bu tarihten sonra çıkan bir kanunla cemaat idare heyetlerinin serbest seçimlerle işbaşına getirilmesi mümkün olabilmektedir. Bu kanuna göre Batı Trakya'da cemaat seçimleri üç yılda bir yapılmaktadır. 1950 ve 1953 senelerinde yapılan seçimlerden sonra en mühim sayılan seçim, bu sonuncusudur.

Türk - Yunan münasebetlerinin Kıbrıs meselesi yüzünden gerginleştiği şu sırada Yunan resmi çevreleri, Kıbrıs'a mukabil ve bu mesele ile paralel olarak Batı Trakya meselesinin Türk hükümeti tarafından ele alınabileceği ihtimalini düşünerek gayet tedbirli davranmışlardır. Bu sebeple Gümlüçine ve İskeçe'deki son seçimlerde hükümet baskısı hissedilmiştir. Bir gün muhtemelen Birleşmiş Milletlere aksedebilecek bir Batı Trakya meselesinde, Birleşmiş Milletler müşahidelerinin buradaki halkla temas edip mevcut idareden memnun olup olmadıklarını soracaklarını hesablayan Atina resmi çevreleri, İskeçe ve Gümlüçine'deki son cemaat idare heyeti seçimlerini hükümete taraftar listelerin kazanmasına çok çalışmışlardır.

06.06.1994, Milliyet, Sayfa 19

Pontuslulara Türk arazisi

İSKEÇE - AA

İSKEÇE'de, Batı Trakya Türkleri'ne ait 3 bin dönümlük tarım arazisinin, eski SSCB'den gelen Pontuslu Rumlar'a verileceğinin açıklanması, Türk azınlık arasında büyük endişe yarattı.

Pontuslu Rumlar için kurulan ve Yunan devleti himayesinde

faaliyet gösteren "İskan Kurumu"nun açıklamasında, İlhanlı, Beyköy ve Bekova köylerindeki 3 bin dönümlük arazinin söz konusu göçmenlere verileceği belirtildi.

Açıklamada, her Pontuslu Rum göçmen ailesine 30 - 50 dönüm toprak verileceği ve aynı bölgede 80 yeni konut inşa edileceği

kaydedildi.

İskan Kurumu'nun açıklamasında ayrıca, konutların inşası için geçecek sürede Pontuslu Rumlar'ın İskeçe'de otel ya da kiralık evlerde barındırılacakları ifade edildi. İlhanlı, Beyköy ve Bekova köyler arasındaki 3 bin dönümlük arazi, Türklere ait.

Gözde KILIÇ YAŞIN

Gözde Kılıç Yaşın, Ankara Üniversite Hukuk Fakültesi mezunudur. Yüksek Lisansını (Küreselleşme Karşısında Ulus Devlet) ve Doktora çalışmasını (Kamu Hukuku Açısından Soykırım Hukuku ve Devletin Sorumluluğu) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalında tamamlamıştır. TUSAM, TÜRKSAM, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü gibi araştırma merkezlerinde stratejist olarak çalışmıştır. Uluslararası hukuk, soykırım suçu, savaş suçları, uluslararası göç, iltica, Ortodoks dünyası özelinde teostrateji alanlarında çalışmakta; Balkan ve Kafkasya ülkeleri, Kıbrıs, Doğu Akdeniz özelinde siyasi, ticari, hukuki ve toplumsal gelişmeleri takip ederek politik öngörüler ışığında gelecek tasarımı çalışmaları gerçekleştirmektedir. 2022'den bu yana AVİM Misafir Araştırmacısıdır.

İletişim

Süleyman Nazif Sokak No:12/B Daire: 2-3-4 06550 Çankaya - ANKARA/TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 24 • Fax: +90 (312) 438 50 26

E-mail: info@avim.org.tr

www.avim.org.tr